

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA PRÁVA

Právní zajišťování úvěrů bankou
Legal Securing of Loans in Banking

Student: Jana Bačová
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Pavel Godický

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra práva

Zadání bakalářské práce

Student: **Jana Bačová**
Studijní program: B6208 Ekonomika a management
Studijní obor: 6208R011 Ekonomika a právo v podnikání
Téma: **Právní zajišťování úvěrů bankou**
Legal Securing of Loans in Banking

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Závazkové vztahy a jejich zajišťování
 3. Možnosti zajištění smlouvy o úvěru
 4. Zajištění úvěrů v praxi
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Přílohy

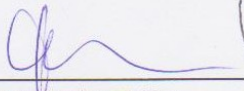
Seznam doporučené odborné literatury:

FALDYNA, F., J. HUŠEK a T. POHL. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2. rozš. vyd. Praha: Aspi, 2007. 223 s. ISBN 978-80-7357-154-2.
KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7400-182-6.
PAVELKA, F., D. BARDOVÁ a R. OPLTOVÁ. *Úvěrové obchody*. 2. vyd. Praha: Bankovní institut vysoká škola, 2008. 279 s. ISBN 978-80-7265-140-5.

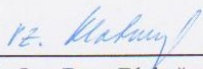
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Pavel Godický**

Datum zadání: 25.11.2011
Datum odevzdání: 11.05.2012

JUDr. Bohuslav Halfar
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem veškerou použitou literaturu a další prameny.“

V Ostravě dne 11. května 2012

.....

Jana Bačová

Obsah

1	Úvod	5
2	Závazkové vztahy a jejich zajišťování	7
2.1	Vztah obchodního zákoníku k občanskému zákoníku	7
2.2	Definice závazkového vztahu	8
2.3	Zajišťování závazků	9
2.3.1	Neprávní prostředky zajištění	10
2.3.2	Právní prostředky zajištění	11
2.4	Zástavní právo	11
2.4.1	Zastavení pohledávky	16
2.4.2	Podzástavní právo	16
2.5	Zadržovací právo	16
2.6	Smluvní pokuta	17
2.7	Zajištění závazku převodem práva	19
2.8	Zajištění závazku postoupením pohledávky	20
2.9	Dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů	21
2.10	Jistota	22
2.11	Uznání dluhu (závazku)	22
2.11.1	Uznání dluhu	23
2.11.2	Uznání závazku	23
2.12	Výhrada vlastnictví	24
2.13	Ručení	24
2.13.1	Ručení podle občanského zákoníku	25
2.13.2	Ručení podle obchodního zákoníku	27
2.14	Bankovní záruka	30
2.14.1	Rozdíl mezi bankovní zárukou a ručením	31
2.14.2	Druhy bankovní záruky	31
2.14.3	Zánik bankovní záruky	32
2.15	Finanční zajištění	32
2.16	Směnka	33
3	Možnosti zajištění smlouvy o úvěru	36
3.1	Obchodní banky	36
3.2	Smlouva o úvěru	37

3.2.1	Rozdíl mezi úvěrem a půjčkou.....	37
3.2.2	Podstatné náležitosti.....	38
3.2.3	Zásady smlouvy o úvěru	38
3.3	Členění úvěrů.....	39
3.4	Proces poskytování úvěrů.....	41
3.5	Zajištění úvěrů	42
4	Zajištění úvěrů v praxi.....	44
4.1	Česká spořitelna.....	44
4.2	Československá obchodní banka	46
4.3	Komerční banka.....	48
4.4	Srovnání.....	49
4.5	Vyhodnocení	51
5	Závěr.....	52
	Seznam použité literatury.....	54
	Seznam zkratk	56
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	

1 Úvod

V rámci bakalářské práce se budu zabývat úvěry poskytovanými bankovními institucemi a to z důvodu, že k provozování banky je třeba splnit přísné podmínky a získat bankovní licenci, banky jsou poté pod kontrolou České národní banky, musí dodržovat stanovená pravidla a řídit se právními předpisy vydávanými kontrolním orgánem, aby o licenci nepřišly. Na rozdíl od mnohých jiných poskytovatelů úvěrů, kterým jde jen a pouze o výdělek, jsou banky institucemi seriózními a důvěryhodnými. Všichni věřitelé mají ovšem jedno společné – není pro ně příznivé, když nejsou jejich pohledávky řádně a včas spláceny.

Téma právního zajišťování úvěrů bankou jsem si zvolila s ohledem na stálý zájem veřejnosti o úvěry; s tím je spojená nutnost jejich zajištění. Z toho důvodu se chci v rámci bakalářské práce zaměřit na to, jaké zajištění u úvěrů banky vyžadují, čím či na úkor koho mohou svou pohledávku při nesplácení uspokojit. Tato problematika je pro mě zajímavá nejen z právní stránky, ale i kvůli možnosti budoucího využití v běžném životě.

Cílem práce je najít rozdíly v zajišťování bankovních úvěrů a porovnat výše úvěrů, které jsou banky ochotny dlužníkovi půjčit bez zajištění právními instrumenty. Půjčit si peníze bez zajištění je pro dlužníka časově méně náročně, výhodnější a komfortnější, než se zabývat zástavními smlouvami nebo hledáním vhodného ručitele. Naopak pro banku je nezajištěná pohledávka rizikovější. Klienti mají v dnešní době na výběr nejen z mnohých bank poskytujících na našem trhu úvěry, ale také se mohou obrátit na nebankovní poskytovatele. Klienta je třeba získat a právě konkurenceschopná nabídka úvěrů bez zajištění může být jedním z výběrových hledisek klienta, ovšem každá banka má svou hranici a právě tyto hranice se pokusím u nejznámějších a pro český trh typických bank porovnat.

Účelem práce není věnovat se srovnání úvěrů z hlediska poplatků, úrokových sazeb a celkové výhodnosti, zaměřím se na jejich zajištění, respektive výši poskytovanou bez zajištění, která je zajímavá zejména pro klienty s vyššími příjmy.

Krom úvodní a závěrečné části bude mít bakalářská práce tři hlavní kapitoly. V první z nich charakterizuji obecně závazkové vztahy a možnosti jejich zajištění, aby byli věřitelé co nejlépe chráněni proti nesplácení ze strany dlužníka. V kapitole následující se budu věnovat konkrétně bankám, úvěrům a úvěrové smlouvě. Poslední kapitola bude praktického rázu, bude se skládat z přehledů zajišťovacích prostředků, které akceptují jednotlivé, pro Českou republiku nejvýznamnější, banky, dále srovnám velikost poskytovaných úvěrů bez zajištění u těchto vybraných bank a pokusím se vyhodnotit případné rozdíly.

Banky byly zvoleny podle výše aktiv, srovnávány budou tři největší působící na

českém trhu – Česká spořitelna, Československá obchodní banka a Komerční banka.

Přípravné práce budou spočívat ve shromažďování a třídění potřebných dat. Při jejich zpracovávání data popíšu, analyzuju, srovnám a následně interpretuju výsledky dosažené logickou úvahou. Teoretická část se bude opírat o odbornou literaturu, ze které budu vycházet jako z primárního zdroje informací, který budu doplňovat o aktuální informace například z oficiálních webových stránek České národní banky. Praktická část práce bude založena na materiálech poskytnutých bankami.

Cílem práce je zjistit rozdíly v zajišťování úvěrů v bankovní praxi. První hypotézu zakládám na skutečnosti, že banky chtějí být v první řadě vůči neplatičům chráněné, zvláště v období, kdy je naše země v recesi a oproti roku 2009 se v roce 2010 míra registrované nezaměstnanosti zvýšila. Proto předpokládám, že banky budou úvěry zajišťovat všemi možnými zajišťovacími prostředky a rozdíly ve výši úvěrů poskytovaných bez zajištění budou minimální. Druhou hypotézu zakládám na skutečnosti, že i banky jsou subjekty podnikající za účelem dosažení zisku. Na konci roku 2009 bylo bank a poboček zahraničních bank na území České republiky 39, na konci roku 2010 už to bylo 41 a na konci roku 2011 byl počet bank a poboček zahraničních bank na čísle 44, tendence je tedy rostoucí a pokud si chtějí banky udržet stávající zákazníky a přilákat nové, musí jim nabídnout i v oblasti zajištění úvěrů zajímavější podmínky než konkurence.

2 Závazkové vztahy a jejich zajišťování

Závazkové vztahy jsou upraveny jak zákonem č. 40/1964 Sb., občanským zákoníkem, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), tak zákonem č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníkem, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obchodní zákoník“). Obchodněprávní vztahy se řídí také obchodními zvyklostmi a zásadami, na kterých je obchodní zákoník postaven. Dušek (2003) uvádí další právní normy, které se v určitých částech týkají problematiky zajišťování, jedná se například o zákon o cenných papírech, zákoník práce, celní zákon nebo zákon o vlastnictví bytů.

2.1 Vztah obchodního zákoníku k občanskému zákoníku

Odvětví občanského i obchodního práva spadá pod soukromé právo, které se vyznačuje rovností subjektů. Občanské právo je jedno z nejrozsáhlejších právních odvětví, zasahuje a částečně upravuje i jiná odvětví soukromého práva. Občanské právo má všeobecný charakter, občanský zákoník je považován za obecnou normu. Obchodní zákoník je normou speciální, pokud úpravu konkrétní problematiky neobsahuje, postupuje se podle úpravy občanského zákoníku. Pokud úpravu obsahuje, v obchodních závazkových vztazích se musí postupovat nejdříve podle ustanovení z obchodního zákoníku (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007).

Může dojít k případům, kdy je úprava obsažena:

- pouze v obchodním zákoníku,
- pouze v občanském zákoníku,
- v obchodním i občanském zákoníku komplexně,
- občanský zákoník obsahuje obecná, základní ustanovení a obchodní zákoník se zaměřuje na odlišnosti v obchodních závazkových vztazích.

Pokud problematiku neupravuje ani jeden ze zmíněných zákoníků, obchodněprávní vztah se bude řídit obchodními zvyklostmi, což jsou pravidla chování, která jsou obchodními stranami v praxi dodržována a během let se ustálila, i když nejsou součástí psaných zákonů¹.

Až v poslední řadě, není-li možné využít ani zákony, ani obchodní zvyklosti, se postupuje podle zásad, na kterých je postaven obchodní zákoník. Jedná se například o zásadu smluvní volnosti, zásadu dodržování smluv, zásadu poctivého obchodního styku, zásadu ochrany věřitelů, zásadu ochrany práv nabytých v dobré víře nebo zásadu zájmů menšinových společníků. Hierarchie použitých právních norem dle zásady českého právního řádu, podle níž

¹ Obchodní zvyklosti. In: *EPRAVO.CZ* [online]. 2011 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/obchodni-zvyklosti-74462.html>

má speciální právní předpis stejné právní síly přednost před právním předpisem obecnějším, je následující:

- obchodní zákoník,
- občanský zákoník,
- obchodní zvyklosti,
- zásady, na kterých je postaven obchodní zákoník (Padrnos, 2006).

2.2 Definice závazkového vztahu

Závazkový vztah (zkráceně závazek, obligace) je právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění od dlužníka, tzv. pohledávka. Dlužníkovi naopak vzniká povinnost závazek (dluh) splnit. Občanský zákoník uvádí, že z platného závazku je dlužník povinen něco dát, konat, něčeho se zdržet nebo něco trpět ve prospěch druhé strany a věřitel je oprávněn to od něj požadovat.

Obchodní zákoník definuje obchodní závazkové vztahy jako vztahy mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti, která je charakterizována jako soustavná činnost provozována za účelem dosažení zisku, obchodní závazkové vztahy jsou tedy uskutečňovány s vidinou vytvoření zisku. Obchodní zákoník také upravuje vztahy mezi státem (státními organizacemi) nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikatelem, jestliže se vztah týká zabezpečování veřejných služeb (Pelikánová, 2009). Obchodní zákoník se uplatní i na jiné vztahy, jejich úplný výčet je uveden v § 261 obchodního zákoníku.

Za **jednoduchý závazkový** vztah se označuje vztah, při kterém na každé straně závazku stojí jeden subjekt (jeden věřitel a jeden dlužník). V praxi vznikají ovšem i vztahy složitější, kdy má jeden závazkový vztah na dlužnické nebo věřitelské straně (případně na stranách obou) více než jeden subjekt. Pokud je větší počet subjektů na straně věřitelské, mluvíme o **aktivním společném závazku** (také společných právech nebo společných pohledávkách) a naopak pokud je větší počet subjektů na straně dlužnické, jedná se o **pasivní společný závazek** (Pelikánová, 2009). Podle vztahu subjektů navzájem a jejich vztahu k druhé straně závazku se rozlišují závazky solidární, dílčí a nedílné.

Je-li dlužník zavázán k plnění několika spoluvěřitelům, může kterýkoli z věřitelů žádat o celé plnění a dlužník je povinen splnit v celém rozsahu tomu, kdo o plnění požádá první². Jelikož jde o oprávnění společné a nerozdílné (**aktivní solidarita**), závazek zanikne vůči všem věřitelům³.

² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 513

³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 514

Dílčí společný závazek je svazkem samostatných, dílčích závazků. Dlužník plní každému spoluvěřiteli zvlášť a naopak věřitel může od každého spoludlužníka žádat jen jeho díl (Pelikánová, 2009).

Plnění **u nedílčných závazků** musí být poskytnuto všemi spoludlužníky současně nebo kterýmkoli spoludlužníkem, ovšem vždy celé. Věřitele, kterému bude plnit, si může dlužník zvolit. Pokud věřitel nemá souhlas spoluvěřitelů s plněním, dlužník není povinen mu dluh v daném momentu splatit, může si vyčkat na udělení souhlasu či zaplatit věřiteli jinému (Pelikánová, 2009).

Pro věřitele jsou nejvýhodnější solidární závazky, kde na dlužnické straně vystupuje více subjektů, které mají povinnost plnit společně a nerozdílně. Pokud některý z dlužníků závazek neplní řádně a včas, věřitel může svou pohledávku uspokojit u spoludlužníka, který pak má právo domáhat se u ostatních spoludlužníků částky, o kterou jím poskytnuté plnění přesáhlo jeho díl závazku (Pelikánová, 2009).

Obchodní zákoník žádnou rozsáhlou úpravu společných závazků neobsahuje, pouze doplňuje občanský zákoník a určuje, že pokud jsou pochybnosti o dílčím plnění společného závazku, jsou spoludlužníci zavázáni rovným dílem⁴. Ustanovení o nedělitelném plnění z občanského zákoníku je modifikováno (Pelikánová, 2009) – dlužník musí uspokojit věřiteli závazek i bez souhlasu ostatních spoluvěřitelů⁵.

Pokud je jedna ze stran obchodního závazkového vztahu nepodnikatelem, je považovaná za stranu v obchodních praktikách méně zběhlou a proto je obchodním zákoníkem chráněna. Dohoda, která zhoršuje postavení nepodnikatele, není platná⁶. Věřitel například nemůže uplatnit jednoznačnou presumpci solidarity společného závazku vůči nepodnikateli (Pelikánová, 2009).

2.3 Zajišťování závazků

Zvláště peníze se snadno půjčují, zato o poznání hůře vrací. Každý věřitel podstupuje riziko, že mu jeho pohledávka nebude řádně a včas uhrazena. Neochota dlužníka platit nemusí být způsobena pouze jeho laxním přístupem ke svým závazkům, dlužník se může dostat do nepříznivé ekonomické situace, která mu znemožní dluh pravidelně splácet a uhradit. Zajišťující instrumenty chrání věřitele, ať už je důvod nesplácení ze strany dlužníka jakýkoli a zvyšují jeho naději na uspokojení pohledávky.

⁴ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, §294

⁵ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 296

⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 262

Rozlišuje se zajištění osobní, které dlužníkovi poskytuje třetí osoba a zajištění věcné, při kterém dlužník k zajištění závazku nabídne část svého majetku. smluvní pokutu Pelikánová (2009) popisuje jako zajišťovací institut zvláštní povahy, který spočívá v motivaci dlužníka ke splnění závazku pouhým zvětšením rozsahu závazku.

Zajišťovací instrumenty ve společnosti neplní jen zajišťovací funkci, Lochmanová (2009) považuje za důležitou i funkci preventivní, uhrazovací a ekonomickou. Preventivní funkce dlužníky motivuje řádně a včas plnit, aby nemuselo k využití zajišťovacího práva a tím pádem k omezení třetích osob nebo jich samotných, vůbec dojít. Hrozba v podobě smluvní pokuty má smysl jen v případě, že dlužník má, a nebo v blízké době bude mít, finanční prostředky. Pokud tomu tak není, smluvní pokuta dluh jen navýší, ale nepřispěje k uhrazení pohledávky. Uhrazovací funkci má například zástavní a zdržovací právo; zákon dovoluje v rámci náhradního financování zastavenou nebo zadržanou věc zpeněžit a tím uspokojit pohledávku. Garanční funkci má například institut uznání dluhu nebo vystavení směnky. Dlužník dává najevo, že na svůj dluh nezapomněl a má v úmyslu ho splnit.

2.3.1 Neprávní prostředky zajištění

Krom právních prostředků zajištění existují i jiné způsoby, jak zvýšit pravděpodobnost, že bude závazek včas splacen. Jde o neprávní, komerční prostředky zajištění závazků, které obvykle předcházejí uzavření (nejen úvěrové) smlouvy (Lochmanová, 2009). Jejich účelem je posoudit budoucího dlužníka, zhodnotit jeho spolehlivost, solventnost, vyhodnotit riziko a z toho určit celkovou pravděpodobnost, zda bude závazek splácen řádně a včas. Hodnotících kritérií je několik, Lochmanová (2009) uvádí tyto:

- *kvalita managementu*, což je ukazatel informující o kvalitě vzdělání, zkušenostech v oboru, schopnostech motivovat, řídit a vést zaměstnance, pružně reagovat na veškeré změny,
- *spolehlivost klienta*, která vypovídá o dosavadních zkušenostech s klientem,
- *pozice na trhu*, která se odvíjí od podílu na domácím a zahraničním trhu, od povědomí zákazníků o firmě (dobré jméno),
- *finanční situace a její tendence*, pokud je dlužníkem právnická osoba, je možné požadovat výkaz zisku a ztráty a jiné dokumenty dokládající hospodaření,
- *atraktivita odvětví*, která se posuzuje podle zájmu o obor, podle poptávky apod.

Stoprocentně účinný zajišťovací prostředek neexistuje, ke snížení rizika ovšem mohou napomáhat reference ostatních obchodních partnerů a informace o smluvním partnerovi (Lochmanová, 2009). Z obchodního rejstříku je například možné se dozvědět výši základního

kapitálu, jména společníků, jejich podíly a splacené vklady, jména a podpisové vzory jednatelů a informace o tom, zda není společnost v konkursu nebo v likvidaci. Právní osoby mají také povinnost uveřejňovat roční účetní závěrku včetně přílohy.

2.3.2 Právní prostředky zajištění

Jak už bylo naznačeno, zajišťovací prostředky nejsou upraveny jen občanským a obchodním zákoníkem, zmínky o zajištění právních vztahů se nacházejí i v jiných zákonech. Nicméně tyto dva zákoníky jsou stěžejní.

Občanský zákoník obsahuje úpravu těchto zajišťovacích prostředků:

- zástavní právo,
- zastavení pohledávky,
- podzástavní právo,
- zadržovací právo,
- smluvní pokuta,
- zajištění závazku převodem práva,
- zajištění závazku převodem pohledávky,
- dohoda o srážkách ze mzdy nebo z jiných příjmů,
- jistota,
- uznání dluhu,
- výhrada vlastnictví,
- ručení.

Obchodní zákoník upravuje tyto zajišťovací instituty:

- zástavní právo (pouze úpravu zastavení obchodního podílu v společnosti s ručením omezením, která není uvedena v občanském zákoníku (Lochmanová, 2009)),
- některá ustanovení o smluvní pokutě,
- komplexní úpravu uznání závazku,
- výhradu vlastnictví,
- komplexní úpravu ručení,
- komplexní úpravu bankovní záruky,
- směnku (obchodní zákoník odkazuje na zákon směnečný a šekový).

2.4 Zástavní právo

Zástavní právo patří spolu se zadržovacím právem mezi věcná práva k cizí věci, která omezují práva vlastníka. Zástavní právo je upraveno v občanském zákoníku v § 152 – 172.

Obchodní zákoník obsahuje navíc pouze úpravu zástavního práva k obchodnímu podílu společnosti s ručením omezením⁷ (Lochmanová, 2009). Předmětem práva zástavního mohou být i akcie, obchodní zákoník říká, že *smlouva o zastavení akcií na jméno nemůže nabýt účinnosti dříve, než příslušný orgán společnosti udělí souhlas k jejich zastavení. Pokud příslušný orgán nerozhodne do dvou měsíců od doručení žádosti*⁸, je souhlas udělen fikcí pozitivního rozhodnutí. Souhlas se nevyžaduje k prodeji zastavených akcií na jméno, pokud jsou prodávány z důvodu neplnění povinností dlužníka.

Dušek (2003) zmiňuje jako základní funkce zástavního práva funkci zajišťovací a uhrazovací. Pokud dlužník řádně a včas nesplní svůj závazek, věřitel je oprávněn domáhat se uspokojení pohledávky ze zástavy, dosáhnout zpeněžení zástavy je možné ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem.

Vznikem zástavního práva se vytváří právní vztah mezi zástavním věřitelem, jehož pohledávka je zajišťována a zástavním dlužníkem (Lochmanová, 2009). **Zástavní dlužník (zástavce)** je vlastník zástavy, zřizovatel zástavního práva; není nutné, aby jím byla bezpodmínečně osoba dlužníka, zástavním věřitelem může být třetí osoba, která je ochotná zástavu poskytnout (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Povinností zástavce je dovolit uspokojení věřitele z věci dané do zástavy a to do hodnoty zástavy, pokud dlužník nesplní své povinnosti. Pokud se změní vlastník zástavy, na situaci to nic nemění, zástavní právo působí i vůči novému nabyvateli, pokud o zástavním právu věděl nebo musel vědět, například při zcizení věci vlastníkem – zástavcem (Lochmanová, 2009).

Zajištěna může být peněžitá i nepeněžitá platná pohledávka, může se ovšem také jednat o pohledávku, která má vzniknout v budoucnu nebo podmíněnou pohledávku. Zástavní právo lze zřídit do sjednané výše, pro pohledávky určitého druhu, které zástavnímu věřiteli vůči dlužníkovi budou vznikat v určité době (Lochmanová, 2009).

Zástavou (včetně jejího příslušenství, přírůstků a neoddělitelných plodů zástavy) *může být:*

- *nemovitost,*
- *movitá věc,*
- *byt nebo nebytový prostor ve vlastnictví podle zvláštního zákona,*
- *podnik nebo jiná hromadná věc,*
- *soubor věcí,*
- *pohledávka nebo jiné majetkové právo,*

⁷ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, §117a

⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 156, odst. 5

- *obchodní podíl ve společnosti s ručením omezením,*
- *cenný papír,*
- *předmět průmyslového vlastnictví (například ochranná známka)⁹.*

Jedna pohledávka může být zajištěna více zástavami (současně i postupně). Pokud nebude dlužník plnit svůj dluh řádně a včas, zástavní věřitel může svou pohledávku uspokojit z kterékoli ze zastavených věcí, nejprve se uspokojují pohledávky nejstarší. Zástava se vztahuje i k dodatkům původní smlouvy¹⁰ (Lochmanová, 2009).

Zástavní právo vzniká:

- *uzavřením písemné smlouvy,*
- *rozhodnutím soudu o schválení dohody o vypořádání dědictví,*
- *rozhodnutím soudu nebo správního úřadu,*
- *případně ze zákona¹¹.*

Smluvní zástavní právo vzniká uzavřením zástavní smlouvy, která musí mít písemnou podobu. Ve smlouvě musí být jasně identifikována osoba zástavce a osoba zástavního věřitele, dále musí být ve smlouvě nezaměnitelně definována pohledávka (den vzniku, první titul, její předmět, výše pohledávky vyjádřená v peněžních jednotkách, splatnost a výše úroků), která je zajišťována a zástava (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007). Je-li zástavnou **nemovitost evidována** v katastru nemovitostí, vzniká zástavní právo vkladem do katastru nemovitostí (Lochmanová, 2009). Pokud je zástavou **nemovitost**, která **není evidována** v katastru nemovitostí (například sklep), věc hromadná, soubor věcí nebo movité věci, které po uzavření smlouvy nebudou předány do držení zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě, musí být smlouva sepsána formou notářského zápisu, v opačném případě by byla smlouva neplatná. Zástavní právo pak vzniká zápisem do Rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou České republiky, který zajistí notář¹². Pokud budou zastavované **movité věci** předány do úschovy zástavnímu věřiteli, třetí osobě nebo budou předány ke skladování pro zástavního věřitele, právní účinky zástavního práva nastoupí po tomto předání (Lochmanová, 2009). Zástavní právo k pohledávce vzniká uzavřením smlouvy¹³. Při zástavě cenného papíru v listinné

⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 153, odst. 1

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3169/2006, ze dne 6. 12. 2007: Pokud je zástavou zajištěna smlouva o kontokorentním úvěru, který byl následně dodatky zvýšen nad rámec úvěru, byla posunuta doba splatnosti úvěru či byl poskytnut revolvingový úvěr až do výše 6.900.000 Kč, nepředstavují tyto dodatky samostatné smlouvy o úvěru, ale jedná se o dohodu o změně stávající smlouvy o úvěru.

¹¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 156, odst. 1

¹² Zástavní smlouvy a Rejstřík zástav. In: *Notářská komora České republiky* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.nkcr.cz/index.php?page=zastavnismlouvy>

¹³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 159, odst. 1

podobě se cenný papír předává zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě do úschovy (Lochmanová, 2009).

Zástavní smlouvy a dohody jsou **neplatné**, pokud *stanovují, že*:

- *zástavní dlužník nebo zástavce nesmí zástavu vyplatit,*
- *zástavní dlužník nebo zástavce nesmí nemovitou věc nebo byt nebo nebytový prostor ve vlastnictví podle zvláštního zákona zastavit jinému, dalšímu věřiteli,*
- *zástavní věřitel může uplatnit uspokojení z prodeje zástavy jinak, než je stanoveno zákonem,*
- *zástavní věřitel se nesmí po splatnosti pohledávky domáhat jejího uspokojení prodejem zástavy,*
- *při prodlení s plněním zajištěné pohledávky zástava propadne zástavnímu věřiteli, nebo že si ji zástavní věřitel může ponechat za určenou cenu, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak*¹⁴.

Zástavní právo z rozhodnutí správního orgánu nebo soudu vzniká dnem, kdy rozhodnutí nabyde právní moci (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007).

Zákonné zástavní právo vzniká automaticky, pokud jsou splněny zákonem definované podmínky. Občanský zákoník říká, že **pronajímatel** nemovitosti má na zajištění nájemného zástavní právo k movitým věcem nájemce nebo osob, které s ním žijí ve společné domácnosti¹⁵. Podle obchodního zákoníku má k zajištění svých nároků ze smlouvy o skladování **skladovatel** zástavní právo ke skladovaným věcem, pokud se u něho nacházejí. Toto zákonné zástavní právo má přednost před jinými zástavními právy¹⁶. Obchodní zákoník dále udává, že zákonné zástavní právo k zásilce má **zasílatel** vůči příkazci, aby zajistil své nároky. Zásilka přitom musí být u zasílatele (případně musí mít zasílatel alespoň zasílatelské listiny opravňující k nakládání se zásilkou) nebo u někoho, kdo ji má u sebe jeho jménem¹⁷. Dokud může **dopravce** se zásilkou manipulovat, má k zásilce zástavní právo¹⁸. Při uložení věci u banky má **banka** k předmětu smlouvy o uložení jiných hodnot zástavní právo¹⁹ (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Zástavní věřitel může zástavní věc držet po celou dobu trvání zástavního práva. Bez souhlasu zástavce nesmí zástavní věřitel věc užívat, přisvojovat si její přírůstky, plody

¹⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 169

¹⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 672, odst. 1

¹⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 535

¹⁷ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 608

¹⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 628, odst. 1

¹⁹ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 707

a užitky²⁰. Jeho povinností je zástavu *opatrovat a chránit před poškozením, zničením nebo ztrátou*²¹. Pokud zástavnímu věřiteli vzniknou při plnění těchto povinností účelně vynaložené náklady, má právo na jejich náhradu (Lochmanová, 2009). Zástavní věřitel je povinen zdržet se všeho, co by mohlo zhoršit stav zástavy. Pokud dojde ke *ztrátě, poškození nebo zničení zástavy, za vzniklou škodu odpovídá věřitel podle obecných ustanovení odpovědnosti za škodu*²².

Pokud **ztratí** zástava **na ceně** do takové míry, že nestačí k zajištění pohledávky, má zástavní věřitel právo od dlužníka žádat přiměřené doplnění zajištění²³. Nebude-li zajištění pohledávky bez zbytečného odkladu doplněno, stane se nezajištěná část pohledávky splatnou (Lochmanová, 2009).

Pokud dlužník svou pohledávku nesplní řádně a včas nebo ji splní jen částečně, může se věřitel **uspokojit ze zástavy**, a to zpeněžením zástavy ve veřejné dražbě, nebo prostřednictvím soudu (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Zástavní věřitel musí dlužníka a zástavce, pokud osoba dlužníka a zástavce není totožná, předem upozornit, že se hodná uspokojit za zástavy (Lochmanová, 2009).

Zástavní právo **zaniká** buďto prodejem zástavy (vykonáním zástavního práva), nebo:

- zánikem zajištěné pohledávky (splněním, započtením, dohodu stran, aj.),
- zánikem zástavy,
- vzdáním se zástavního práva jednostranným písemným úkonem zástavního věřitele,
- uplynutím doby, na kterou bylo zástavní právo zřízeno, i kdyby zajištěná pohledávka nebyla uhrazena,
- složením obvyklé ceny zastavené věci zástavcem (dlužníkem) věřiteli,
- uzavřením písemné smlouvy mezi zástavním věřitelem a zástavním dlužníkem nebo zástavcem,
- v případech stanovených zvláštními právními předpisy²⁴.

Zástavní právo **nezaniká**, promlčí-li se zajištěná pohledávka, stejně jako nezajiká, vztahuje-li se i na nároky zástavního věřitele z odstoupení od smlouvy, podle které vznikla zajištěná pohledávka²⁵.

Po zániku zástavního práva má zástavní věřitel povinnost vrátit zástavu. U nemovitosti musí písemně prohlásit, že zástava zaniká a podílet se na výmazu zástavy z katastru

²⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 162, odst. 2

²¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 162, odst. 1

²² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 162, odst. 3

²³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 163, odst. 2

²⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 170, odst. 1

²⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 170, odst. 2 a § 172

nemovitostí. Pokud by nastala situace, že by zástavní věřitel zástavu po zániku zástavního práva vrátit nechtěl, musel by se zástavce obrátit na soud (Lochmanová, 2009).

2.4.1 Zastavení pohledávky

*Zástavní právo k pohledávce vzniká uzavřením písemné smlouvy*²⁶. Smlouvu mezi sebou uzavírá zástavní věřitel a zástavce, tj. věřitel zastavované pohledávky (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007). Z dlužníka pohledávky se stane poddlužník. Lochmanová (2009) upozorňuje, že předmětem plnění pohledávky může být věc, právo nebo jiná majetková hodnota, ale osobní práva (například právo autorské) zastavit nelze.

2.4.2 Podzástavní právo

Podzástavní právo je upraveno v § 173 a 174 občanského zákoníku. *Vznikne zastavením pohledávky zajištěné zástavním právem, jestliže je zástavou věc*²⁷. Souhlas vlastníka zastavené věci není potřeba. Aby bylo podzástavní právo proti němu účinné, musí být o vzniku tohoto práva písemně informován²⁸.

Zástavní věřitel (podzástavce) se předáním zastavené movité věci, nezproští od odpovědnosti za plnění povinností jejímu zástavci. Podzástavní věřitel se může uspokojit ze zástavy místo zástavního věřitele (podzástavce), pokud není splatná pohledávka zajištěná podzástavním právem včas splněna. Ustanovení o zástavním právu se na podzástavní právo používají přiměřeně²⁹.

2.5 Zadržovací právo

Zadržovací právo patří spolu se zástavním právem mezi věcná práva k cizí věci, která omezují práva vlastníka. Zadržovací právo je upraveno v občanském zákoníku v § 175 – 180. Obchodní zákoník úpravu zadržovacího práva neobsahuje, ustanovení z občanského zákoníku se tedy použijí i na právní vztahy, které se řídí obchodním zákoníkem.

Aby mohlo být zadržovací právo využito, musí mít u sebe věřitel oprávněně v držení **movitou věc** (může jít o jakoukoli movitou věc, pokud se její zadržení nepříčí dobrým mravům, například zadržení zdravotnické pomůcky nemocnému by mohlo být posouzeno jako neplatný právní úkon) nebo **cenný papír**, na které se dle zákona vztahují stanovení o movitých věcech (Lochmanová, 2009). Při získávání věci nesmí věřitel porušit právní

²⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 159, odst. 1

²⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 173, odst. 1

²⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 173, odst. 2

²⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 174

povinnosti. Na věc získanou svévolně a lstí nelze zadržovací právo použít³⁰. Pokud byla věc předána věřiteli, aby s ní naložil určitým způsobem, který se neslučuje s výkonem zadržovacího práva, nesmí být taková věc zadržena. To neplatí, pokud byl na dlužníka podán návrh na konkurs³¹. Lochmanová (2009) uvádí, že posouzení „*způsobu neslučitelného s výkonem zadržovacího práva*“ je úkolem rozhodovací praxe soudů.

Zadržovací právo může uplatnit věřitel vůči dlužníkovi, který u něho má splatnou peněžitou či nepeněžitou pohledávku (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Pokud je na dlužníka podán návrh na konkurs, může věřitel zadržovacím zajistit i nesplatnou pohledávku (Lochmanová, 2009).

Zadržovací právo **vzniká** jednostranným právním úkonem oprávněné osoby (věřitele), která má v úmyslu věc zadržet³². O zadržení věci a důvodech zadržení musí věřitel bez zbytečného odkladu dlužníka vyrozumět. Pokud má věřitel u sebe zadržovanou věc na základě písemné smlouvy, musí být dlužníkovi oznámení o zadržení dáno také písemně³³. O zadržanou věc musí být náležitě pečováno, občanský zákoník uvádí, že ohledně opatrování zadržené věci a úhrady nákladů s tím spojených, má ten, kdo věc zadržuje, stejné práva a povinnosti jako zástavní věřitel.

Lochmanová (2009) uvádí, že funkce zadržovacího práva je pouze zajišťovací a projeví se až před soudem, kdy má díky zajišťovacímu právu věřitel *právo na přednostní uspokojení své pohledávky z výtěžku prodeje zadržené věci před ostatními věřiteli, a to i zástavním věřitelem*³⁴.

Zadržovací právo zaniká:

- *zanikem zajištěné pohledávky,*
- *zanikem zadržené věci,*
- *vydáním zadržené věci dlužníkovi,*
- *poskytne-li dlužník oprávněné osobě jiné zajištění pohledávky*³⁵.

2.6 Smluvní pokuta

Smluvní pokuta patří k nejvyužívanějším typům zajišťovacích prostředků (Lochmanová, 2009). Občanský zákoník v § 544 – 545 obsahuje obecnou úpravu smluvní pokuty, obchodní zákoník v § 300 – 302 úpravu speciální.

³⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 176, odst. 1

³¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 176, odst. 2

³² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 177, odst. 1

³³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 177, odst. 2

³⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 179

³⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 180

Smluvní pokutou lze zajistit závazky, na kterých se smluvní strany dohodnou (Lochmanová, 2009). Při porušení smluvní dohody musí strana, která se v dodržení svých povinností od dohody odchýlila, zaplatit smluvní pokutu, i kdyby druhé straně nevznikala žádná škoda³⁶. Smluvní pokuta musí být vždy sjednaná písemně³⁷, i kdyby zajišťovaná smlouva písemnou formu neměla.

Aby byla smlouva o smluvní pokutě platná, musí obsahovat tyto **podstatné náležitosti**:

- jasně určené povinnosti, které budou při nesplnění pokutovány,
- výši pokuty, která může být uvedena pevnou částkou, procentem, zlomkem nebo postupem výpočtu tak, aby byla její výše jednoznačně zjistitelná (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007).

Je možné zajistit každou povinnost, na které se strany dohodnou. Lochmanová (2009) uvádí, že zvláštní pozornost by se měla věnovat peněžitým závazkům, které je vhodnější zajistit například zástavním právem, ručením nebo bankovní zárukou. Smluvní pokuta má význam, jen pokud ji je dlužník schopen uhradit. Zajištěním peněžité pohledávky smluvní pokutou, pokud je dlužník insolventní, se dosáhne jen zvyšování výše pohledávky, ale nezvýší se šance na její zaplacení.

Minimální ani maximální **výše smluvní pokuty** není stanovená, záleží na dohodě smluvních stran (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007). Její výše musí být přiměřená výši a významu zajišťovaného závazku, případně výši škody, která by porušením smlouvy mohla nastat. Výše pokuty může být závislá na době prodlení.

Nepřiměřenou smluvní pokutu může soud v obchodněprávních vztazích kvůli porušení dobrých mravů buď zrušit, nebo její výši upravit, tzv. moderovat (Faldyna; Hušek; Pohl; 2007). Smluvní pokuta může být snížena až do výše škody z porušení zajištěné povinnosti vzniklé do doby soudního rozhodnutí³⁸. Přiměřenost smluvní pokuty se vztahuje k její funkci, má to být zajišťovací prostředek a ne nástroj k tvorbě zisku (Lochmanová, 2009).

Nejčastěji je smluvní pokuta sjednána v peněžité formě, zákon ale nezakazuje sjednat si pokutu ve formě nepeněžní, tzn. naturální plnění (Lochmanová, 2009).

Smluvní pokuta může být považována za paušální **náhradu škody** (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Nedohodnou-li se strany jinak, *věřitel není oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní*

³⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 554, odst. 1

³⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 554, odst. 2

³⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 301

*pokuta*³⁹. I kdyby byla konečná výše škody vyšší než dohodnutá smluvní pokuta, není možné požadovat náhradu škody, pokud se strany nedohodnou jinak (Lochmanová, 2009). Pokud vznikne škoda porušením jiné (nezajištěné) povinnosti, je možné se náhrady škody domáhat.

V otázce **odpovědnosti za škodu** se úprava v občanském zákoníku liší od úpravy v obchodním zákoníku. Podle obchodního zákoníku ani okolnosti vylučující odpovědnost nemají vliv na povinnost platit smluvní pokutu⁴⁰. Lochmanová (2009) uvádí, že *nezbavuje-li dlužníka platit smluvní pokutu ani porušení povinností způsobené „vyšší mocí“*, tak na tuto povinnost nemá vliv ani nezavinění škody. Občanský zákoník naopak uvádí, že smluvní pokutu dlužník nemusí platit, pokud porušení povinnosti nezavinil, nedohodnou-li se smluvní strany jinak⁴¹.

Podle občanského zákoníku povinnost pokutu platit odstoupením od smlouvy zanikne (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Jinak je tomu podle obchodního zákoníku, který říká, že ani odstoupení od smlouvy, které způsobí její zánik, nezbavuje nároku na zaplacení smluvní pokuty⁴².

Dlužník je povinen splnit zajištěnou povinnost i po zaplacení pokuty, pokud není dojednáno, že zaplacením smluvní pokuty závazek zaniká⁴³.

2.7 Zajištění závazku převodem práva

Zajištění závazku převodem práva je upraveno v § 553 občanského zákoníku, kde se říká, že *splnění závazku může být zajištěno převodem práva dlužníka ve prospěch věřitele (zajišťovací převod práva)*⁴⁴. Dietschová (2003) uvádí, je tento odstavec možné považovat za praktické omezení využitelnosti zajišťovacího převodu práva, jelikož z ustanovení vyplývá, že není možné poskytnout zajištění převodem práva třetí osoby, i když ostatní obdobné zajišťovací instituty to umožňují.

Převodem práva se zajišťuje smluvní závazkový vztah, opět platí, že zajišťovaný závazkový vztah musí být jednoznačně identifikován, musí být určeno převáděné právo a účel převodu, dále musí být dle zákona smlouva o zajišťovacím převodu práva uzavřena písemně. Pokud by tomu tak nebylo, znamenalo by to úplnou neplatnost smlouvy o zajištění závazku převodem práva (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Dietschová (2003) za hlavní důvody, proč se tento institut v praxi moc nepoužívá,

³⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 545, odst. 2

⁴⁰ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 300

⁴¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 545, odst. 3

⁴² Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 302

⁴³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 545, odst. 1

⁴⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 553, odst. 1

uvádí strohou a nejednoznačnou právní úpravu a skutečnost, že se institut převodu práva dříve používal jen v mezinárodním obchodním styku.

Po řádném splacení zajišťované pohledávky dlužníkem, tedy v momentu, kdy zaniká zajišťovací funkce převodu práva, musí dojít ke zpětnému převodu nebo přechodu práva a vydání všeho z převáděného práva získaného. Vzhledem k stručné úpravě zajištění závazku převodem práva v občanském zákoníku by měly smluvní strany dbát na konkrétní úpravu práv a povinností ve smlouvě. Měla by upravovat náhradní uspokojení věřitele z převedeného práva, jelikož tento zajišťovací instrument podle Dietschové (2003) plní i uhrazovací funkci.

2.8 Zajištění závazku postoupením pohledávky

Zajištění závazku převodem (postoupením) pohledávky dlužníka nebo třetí osoby je upraveno v § 554 občanského zákoníku. Dietschová (2003) uvádí, že v praxi tento zajišťovací institut pomalu získává na velkém významu, a to zejména díky rozvoji bankovního systému a mezinárodního obchodu.

Od obvyčejného postoupení pohledávky, které je upraveno v § 524 – 530 občanského zákoníku, se zajištění závazku postoupením pohledávky liší tím, že nemá trvalý charakter; dlužník nebo třetí osoba zajišťuje pohledávku věřitele přechodným postoupením své pohledávky, po splnění či zániku zajištěné pohledávky musí být zajišťovací pohledávka postoupena zpět původnímu majiteli (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Jak už bylo naznačeno výše, k zajištění je možné postoupit pohledávku třetí osoby, zajistit závazek převodem práva třetí osoby možné není. Pojem pohledávka je užší než pojem právo. Zajištění závazku postoupením pohledávky se od zajištění závazku zastavením pohledávky odlišuje hlavně tím, při postoupení pohledávky dochází ke změně věřitele, třebaže na omezenou dobu (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Písemnou smlouvu mezi sebou uzavírá postupník, což je věřitel zajišťované pohledávky a postupitel – dlužník nebo třetí osoba, která poskytne postupovanou pohledávku. Dlužník postupované pohledávky s postoupením nemusí souhlasit, po oznámení změny v osobě věřitele postupitelem nebo v okamžiku, kdy se dlužníkovi postupník prokáže jako nový věřitel, je dlužník povinen plnit pohledávku postupníkovi, tedy novému věřiteli (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Dietschová (2003, s. 177) obecně tento zajišťovací institut charakterizuje jako *projev vůle postupitele, který směřuje k postoupení určité pohledávky za účelem zajištění konkrétního závazku, a souhlas postupníka s přijetím této pohledávky*. Aby byla **smlouva** o postoupení pohledávky k zajišťovacímu účelu jednoznačná a bez pozdějších pochybností, měla by

obsahovat:

- identifikaci smluvních stran,
- nezaměnitelně vymezenou zajišťovanou pohledávku,
- nezaměnitelně vymezenou pohledávku sloužící k zajištění. Pokud se smluvní strany dohodnou, může být pohledávka postoupena i částečně.

Při úplném **splnění závazku** má dlužník právo na zpětné postoupení nejen zajišťovací pohledávky, ale také jejího příslušenství a veškerých spojených vedlejších práv. Pokud se smluvní strany nedohodnou jinak, platí, že zpětné postoupení pohledávky proběhne až v okamžiku splnění zajišťovaného závazku v plné výši, nikoli při částečném splnění. Pokud dlužník řádně a včas nedostojí svým závazkům, není postupník povinen vydat zajišťovací pohledávku zpět postupiteli. Smlouva by měla určovat konkrétní způsob vypořádání se situací, kdy dlužník svým závazkům nedostojí – zda má postupník – věřitel oprávnění uplatnit postupovanou pohledávku jen do výše závazku dlužníka, nebo má právo na celou výši pohledávky. Postupník ovšem musí dbát na to, aby co nejméně poškodil oprávněné zájmy postupitele (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Pokud postupník nevyužije možnost řešit situaci přes soud, může úplatně postoupit pohledávku postoupenou za účelem zajištění (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003), což je asi nejrychlejší cesta, jak se dostat k penězům. Nevýhodou je, že se pohledávky kvůli riziku, že nebudou řádně a včas splaceny, v praxi postupují za nižší hodnotu, než je jejich jmenovitá hodnota.

2.9 Dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů

Úprava dohody o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů se nachází v § 551 občanského zákoníku. Už z názvu vyplývá, že tento zajišťovací institut využívají hlavně lidé zaměstnaní v pracovním poměru, případně lidé, kteří mají jiné příjmy, s nimiž se nakládá jako se mzdou⁴⁵, což mohou být například pracovní odměny členů družstev.

Dohodou o srážce ze mzdy nebo jiných příjmů se zajišťují například závazky na výživném⁴⁶. Výhoda spočívá v tom, že k zajištění závazku dohodou o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů není třeba movitý ani nemovitý majetek. Naopak riziko spočívá ve ztrátě zaměstnání nebo snížení příjmů. Nařízení vlády č. 595/2006, o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení (nařízení

⁴⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 551, odst. 3

⁴⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 551, odst.1

o nezabavitelných částkách) udává postup výpočtu částky, která musí být dlužníkovi ponechána na živobytí. Proto je zajištění tohoto druhu pro věřitele méně jisté a to se může odrazit na velikosti srážek (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Dohoda vzniká mezi věřitelem a dlužníkem a musí být vždy písemná, jinak je neplatná⁴⁷. Je možné zajišťovat jen peněžité pohledávky. Právo na výplatu srážek získává věřitel v momentě, kdy je plátcí mzdy (např. zaměstnavatel) předložena⁴⁸. Giese (2003) se přiklání k názoru, že je možné, aby byl věřitel současně zaměstnavatelem a dodává, že v takovém případě by měl právo na výplatu srážek uzavřením dohody.

Funkce dohody není jen zajišťovací, ale také zároveň uhrazovací, pohledávka věřitele je postupně splácena a uspokojována. Aby byla dohoda platná, musí obsahovat dlužníkův souhlas se srážkami v určené výši, které mají být věřiteli vypláceny. Plátce (např. zaměstnavatel) je povinen vyplácet srážky věřiteli až do uspokojení pohledávky. Pokud zaměstnanec (dlužník) změnil zaměstnavatele, musí ho bez zbytečného odkladu informovat o dohodě o srážkách ze mzdy. Pokud to neudělá, má věřitel právo novému zaměstnavateli předložit dohodu sám. Od okamžiku, kdy se zaměstnavatel o dohodě dozví, má povinnost provádět dohodnuté srážky (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

2.10 Jistota

Pojem právní jistoty je upraven v § 555 – 557 občanského zákoníku. Jistota není samostatný způsob, jak zajistit závazek, podle zákona lze závazek dát jistotu splnit zejména zřízením zástavního práva nebo způsobilými ručiteli⁴⁹, což jsou právní instrumenty, které jsou upraveny jak v občanském, tak obchodním zákoníku.

Vklady v bankách a spořitelnách nebo státní cenné papíry jsou podle zákona způsobilou jistotou do celé své výše a v té musí být přijaty⁵⁰. Naopak pokud jde o věci nebo práva, nikdo je není povinen přijmout jako jistotu do částky vyšší, než do hodnoty dvou třetin jejich odhadní ceny⁵¹. Dobrovolně je ale možné věci a práva přijmout jako jistotu v plné odhadní ceně (Lochmanová, 2009).

2.11 Uznání dluhu (závazku)

Občanský zákoník mluví o uznání dluhu, obchodní zákoník upravuje uznání závazku.

⁴⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 551, odst.1

⁴⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 551, odst.2

⁴⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 555

⁵⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 557

⁵¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 556

Jedná se o komplexní úpravy, v obchodněprávních vztazích tedy budeme postupovat podle obchodního zákoníku, v občanskoprávních vztazích podle zákoníku občanského. Od ustanovení v obchodním zákoníku se strany nemohou odchýlit. Úpravy se liší v účincích na ručitele a nutnosti splnit formální náležitosti (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007).

Lochmanová (2009) všeobecně definuje uznání závazku (dluhu) jako *jednostranný písemný projev vůle dlužníka, kterým dlužník svůj závazek (dluh) vůči věřiteli uznává*.

2.11.1 Uznání dluhu

Uznání dluhu je upraveno v § 558 občanského zákoníku, který říká, že pokud někdo písemně uzná, že zaplatí svůj dluh, *má se za to, že dluh v době uznání trval*. Pokud je dluh **promlčen**, uznání má právní následek jen pokud ten, kdo dluh uznal, věděl o jeho promlčení⁵². Občanský zákoník požaduje, aby byl uznaný dluh určený co do výše, to do důvodu vzniku. Výše nemusí být uvedena přesnou částkou, stačí způsob výpočtu. Je možné uznat peněžitý i nepeněžitý dluh a to i jen v určité výši (Lochmanová, 2009).

Uzná-li dlužník dluh, začíná běžet nová promlčecí lhůta. Aby mělo uznání dluhu **vliv na ručitele** a bylo vůči němu účinné, musí podle občanského zákoníku ručitel s uznáním souhlasit⁵³.

2.11.2 Uznání závazku

Uznání závazku je upraveno v § 323 obchodního zákoníku, který požaduje pouze písemnou formu uznání, bližší obsah povinných náležitostí uznání už nestanovuje. Dlužník nemusí uvést důvod vzniku dluhu ani jeho výši. K uznání celého závazku stačí, když se dlužník chová tak, jako by závazek měl, například když platí úroky ze závazku nebo část závazku splní, aniž by prohlásil, že jako oprávněné uznává pouze částečné splnění závazku (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). V obchodněprávních vztazích **promlčení závazku** nehraje roli. Z toho plyne, že právní účinky má i uznání promlčeného dluhu⁵⁴.

Uzná-li dlužník závazek, začíná běžet nová promlčecí lhůta. Podle obchodního zákoníku jsou to od okamžiku uznání závazku čtyři roky. Podle obchodního zákoníku je uznání **účinné vůči ručiteli**, aniž by byl třeba jeho výslovný souhlas⁵⁵.

⁵² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 558

⁵³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 548, odst. 3

⁵⁴ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 323, odst. 1

⁵⁵ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 323, odst. 3

2.12 Výhrada vlastnictví

Výhrada vlastnictví je upravena v obchodním i občanském zákoníku, příslušná ustanovení se nacházejí v oddílu kupní smlouvy, smlouvy o dílo, o prodeji podniku (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Smluvní strany se mohou písemně dohodnout, pokud chtějí, aby vlastnictví k prodané movité věci přešlo na kupujícího až po zaplacení ceny⁵⁶.

Zajištění spočívá v ochraně prodávajícího, který je vlastníkem věci až do zaplacení úplné ceny, nemůže se tedy stát, že se z věci uspokojí jiní věřitelé kupujícího, který neplní své ostatní závazky (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Dohoda o výhradě vlastnictví musí být uzavřena **písemně**, jinak by byla neplatná. Může mít podobu samostatné smlouvy nebo může být tato dohoda součástí kupní smlouvy, případně smlouvy o dílo nebo smlouvy o prodeji podniku; výhrada vlastnictví může být upravena i v obchodních podmínkách prodávajícího, pokud jsou tyto podmínky kupujícímu známé a jsou připojeny ke smlouvě (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Giese (2003) dále uvádí, že jednostranné písemné prohlášení prodávajícího ve smyslu, že předmět koupě zůstává v jeho vlastnictví až do zaplacení kupní ceny, není platné.

Pokud kupující neplní svůj závazek řádně a včas, může prodávající odstoupit od smlouvy a vyžádat si věc zpátky do svého vlastnictví. Jak už bylo naznačeno výše, předmět s výhradou vlastnictví nemůže být předmětem uspokojení jiných věřitelů kupujícího. V případě prohlášení konkurzu na majetek kupujícího si může prodávající od správce konkurzní podstaty předmět koupě vyžádat, správce se ale může rozhodnout zaplatit zbývající splátky kupní ceny a zařadit předmět do konkurzní podstaty dlužníka (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

2.13 Ručení

Právní úprava ručení je obsažena jak občanském zákoníku, tak v obchodním zákoníku. Jelikož je úprava v obchodním zákoníku komplexní, ustanovení z občanského zákoníku coby obecné normy neplatí. Pro obchodní závazkové vztahy založené podle obchodního zákoníku je nutné použít obchodněprávní úpravu, i kdyby ručitel podnikatelem nebyl. Ručení je zmíněno i v jiných normách, například v zákoně č. 72/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o vlastnictví bytů nebo v zákoně směnečném a šekovém č. 191/1950 Sb., ve znění pozdějších předpisů (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

⁵⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 601

Obecně je ručení písemné prohlášení ručitele, ve kterém se ručitel zaváže uspokojit pohledávku věřitele, pokud tak řádně a včas neučiní sám dlužník⁵⁷. Ručitelem může být kterákoli třetí osoba s právní subjektivitou, nesmí to být ale sám dlužník. Pokud ručitel své ručení v písemném prohlášení neomezí, ručí celým svým majetkem (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

2.13.1 Ručení podle občanského zákoníku

Občanský zákoník upravuje ručení v § 546 – 550. Definuje ručení jako dohodu účastníků, kterou se zajišťuje pohledávka.

2.13.1.1 Vznik

Ručení vzniká písemným prohlášením, ve kterém na sebe ručitel bere povinnost uspokojit pohledávku za dlužníka, pokud dlužník sám nebude moci (nebo chtít) pohledávku uhradit. Věřitel musí s prohlášením projevit souhlas. Vyjádření dlužníka se nepožaduje, dlužník s ručením nemusí souhlasit, ani o něm nemusí vědět.

Za jeden závazek se může zaručit více ručitelů. Pokud se ručitelé nedohodnou na ručení společném a nerozdílném, zodpovídá každý jen za poměrnou část dluhu. Ručitel může zajistit peněžitou i nepeněžitou pohledávku, pokud jde ale o pohledávku nepeněžitou, nesmí být vázána na osobu dlužníka, ručitel musí být schopný dlužníka zastoupit a plnění vykonat. U nezastupitelného plnění se můžou smluvní strany dohodnout na částce, pokudě, která bude zajištěna ručením (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Ručení je obvykle časově neomezené a ručitelský závazek zaniká až zánikem pohledávky, na této skutečnosti se nic nemění ani případná smrt dlužníka. Může být dohodnuto, že ručitel bude ručit jen určitou omezenou dobu. Rozsah ručení nemusí být omezen jen časově, ale také je možné, aby se ručitel věřiteli zaručil pouze za část pohledávek (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Ručitelský vztah je závislý na hlavním závazkovém vztahu, který musí být platný. Ručitel může prohlášení o ručení provést až v okamžiku, kdy existuje právní závazkový vztah mezi věřitelem a dlužníkem, ze kterého vyplývají minimálně povinnosti dlužníka, jinak by mohl být ručitelský závazek napaden pro neplatnost (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

⁵⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 546

2.13.1.2 Práva a povinnosti ručitele

Podmínky plnění pro ručitele nemůžou být horší než podmínky plnění dlužníka. Věřitel tedy nemůže po ručiteli požadovat plnění ve větší výši, než kterou požaduje po dlužníkovi. Postavení ručitele nemůže být v průběhu závazkového stavu úkony dlužníka zhoršeno, pokud s tímto zhoršením ručitel nesouhlasí. Jedná se například o uznání dluhu, po kterém začíná běžet nová promlčecí lhůta, se kterou by měl ručitel písemně souhlasit, aby jeho ručitelský závazek trval po další tři roky od uznání (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Pokud ručitel požádá o sdělení výše jeho závazku, věřitel je podle zákona povinen mu tuto výši bez zbytečného odkladu sdělit, a to i opakovaně⁵⁸.

2.13.1.3 Uspokojení pohledávky ručitelem

Povinnost ručitele k plnění je pouze subsidiární, tj. náhradní (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003, s. 219). Ručitel povinen splnit splatný dluh až v případě, pokud ho ani po písemné výzvě věřitele nesplní sám dlužník⁵⁹.

Ručitel je ze zákona oprávněn uplatnit proti věřiteli všechny námitky, které by mohl proti věřiteli uplatnit dlužník⁶⁰, zejména námitku promlčení (Giese; Dušek; Payne Koubová; Dietschová, 2003). Pokud věřitel zaviní nemožnost splnit pohledávku dlužníkem, může mu ručitel plnění oprávněně odepřít⁶¹.

2.13.1.4 Zánik ručení

Ručení zaniká:

- zánikem zajišťované pohledávky,
- ručitelovým splněním věřiteli,
- oprávněným odepřením ručitele věřiteli plnit,
- uplynutím doby, po kterou se ručitel zavázal ručit,
- dohodou mezi věřitelem a ručitelem,
- stane-li se ručitel věřitelem,
- vzdáním se nebo prominutím ručitelského závazku ze strany věřitele,
- převzetím dluhu, pokud ručitel nesouhlasí se změnou v osobě dlužníka (Giese; Dušek; Payne Koubová; Dietschová, 2003).

Ručitel, který dluh splnil, oprávněn požadovat na dlužníkovi náhradu za plnění

⁵⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 547

⁵⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 548, odst. 1

⁶⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 548, odst. 2

⁶¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 549

*poskytnuté věřiteli*⁶². Ručitelství závazek zaniká a ručitel se stává věřitelem dlužníka.

2.13.2 Ručení podle obchodního zákoníku

Obchodní zákoník upravuje ručení v § 303 – 312 a v některých bodech se od úpravy v občanském zákoníku výrazně odlišuje. Ručitele dlužníka definuje jako osobu, která věřiteli písemně prohlásí, že ho uspokojí, jestliže vůči němu nesplní určitý závazek řádně a včas dlužník osobně⁶³.

Ručení nemusí vzniknout jen na základě písemného prohlášení ručitele, ale může vzniknout i ze zákona. Obchodní zákoník stanovuje, že v takovém případě se přiměřeně uplatní ustanovení o ručení, které vzniká na základě písemného prohlášení⁶⁴.

2.13.2.1 Zákonné ručení

Payne-Koubová (2003) uvádí, že většina případů zákonného ručení vzniká v důsledku protiprávního jednání. Obchodní zákoník za zákonné ručitele označuje především společníky a statutární orgány obchodních společností. Lochmanová (2009) ve výčtu zákonného ručení uvádí *ručení*:

- *veřejné obchodní společnosti a jejich společníků,*
- *komanditní společnosti a jejich společníků,*
- *společnosti s ručením omezeným a jejich společníků a jednatelů,*
- *akciové společnosti a členů představenstva,*
- *prodávajícího při prodeji podniku,*
- *obchodního zástupce,*
- *tichého společníka,*
- *při zrušení obchodní společnosti s likvidací.*

Například společníci veřejné obchodní společnosti ručí za závazky společnosti neomezeně celým svým majetkem a toto své ručení až na výjimky nemůžou oprávněně omezit či ho smluvně zrušit. Ručení nezaniká ani se zánikem společnosti, ale až se zánikem pohledávek všech věřitelů. Pokud společník z veřejné obchodní společnosti odejde, ručí jen za závazky, které vznikly před zánikem jeho účasti (Giese; Dušek; Payne Koubová; Dietschová, 2003).

V případě komanditní společnosti ručí neomezeně celým svým majetkem komplementáři, vztahují se na ně všechny povinnosti, jaké mají vůči závazkům společnosti

⁶² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 550

⁶³ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 303

⁶⁴ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 312

společníci veřejné obchodní společnosti. Komanditisté pak ručí do výše svého nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku.

Společníci společnosti s ručením omezením, což je v České republice nejužívanější právní forma, ručí solidárně (tzn. společně a nerozdílně) do výše všech nesplacených vkladů zapsaných v obchodním rejstříku.

2.13.2.2 Ručení na základě dobrovolného rozhodnutí

2.13.2.2.1 Vznik

Ručení dobrovolné, které vzniká na základě jednostranného právního úkonu – písemného prohlášení ručitele – nemusí být na rozdíl od občanskoprávní úpravy věřitelem odsouhlaseno, jelikož obchodní zákoník nevyžaduje dohodu účastníků (Giese; Dušek; Payne Koubová; Dietschová, 2003). Ručení je platné od okamžiku, kdy je ručitelské prohlášení doručeno věřiteli. Jelikož se nevyžaduje souhlas věřitele, věřitel není povinen plnění po ručiteli vyžadovat, je na jeho uvážení, zda se při prodlení dlužníka na ručitele obrátí. V soukromém právu nemůže žádný subjekt vnutit svou vůli druhému, proto vznikají závazky z jednostranných právních úkonů jen výjimečně (Pelikánová, 2009), věřitel má právo náhradní plnění ručitele odmítnout.

Ručitelské prohlášení musí být určité; musí z něho být zřejmé, kdo je dlužníkem, kdo věřitelem, kdo ručitelem a jaká pohledávka (a v jaké výši) je ručitelem zajišťována. Payne-Koubová (2003) dále uvádí, že při písemném zaručení dlužníkovi vztah k věřiteli nevznikne.

Stejně jako podle úpravy v občanském zákoníku se může za závazek zaručit více ručitelů. Zde ovšem automaticky ručí solidárně, tj. společně a nerozdílně⁶⁵. Pokud rozsah svého ručení některý z ručitelů ve svém ručitelském prohlášení výslovně neomezí (časově, do určité výše), ručí každý za celý závazek až do jeho uspokojení. Věřitel může plnění požadovat po kterémkoli z ručitelů (Giese; Dušek; Payne Koubová; Dietschová, 2003). Pokud je ručením zajištěna jen část závazku, při částečném splacení závazku se velikost ručení úměrně nezmenšuje, pokud je dluh stále větší než hodnota ručitelského závazku⁶⁶.

Zajistit ručením lze jen platný závazek dlužníka, protože ručitelský závazek je závazkem vedlejším a je závislý na hlavním závazkovém vztahu. To ovšem neznamená, že by ručením nemohl být zajištěn závazek, který vznikne v budoucnu nebo je podmíněn (Lochmanová, 2009).

⁶⁵ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 307, odst. 1

⁶⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 307, odst. 2

Pokud se ručitel zaručí za dlužníka nezpůsobilého brát na sebe závazky a je si toho vědom, vzniku ručitelského závazku to nebrání⁶⁷. Pokud byl ručitel oklamán a o nedostatku způsobilosti dlužníka neví, jeho ručitelský závazek je neplatný.

2.13.2.2.2 Práva a povinnosti ručitele

Další významný rozdíl oproti občanskému zákoníku je v promlčení závazku, respektive ručení. Ručitelský závazek se nepromlčí dřív, než se promlčí závazek dlužnický⁶⁸. To znamená, že pokud dlužník svůj dluh písemně uzná a začne běžet nová promlčecí lhůta, vztahuje se tato lhůta i na promlčení ručení, a to i bez souhlasu ručitele.

Stejně jako v občanskoprávní úpravě má ručitel právo na informace; tak i podle obchodního zákoníku má věřitel povinnost sdělit ručiteli výši zajištěné pohledávky, a to bez zbytečného odkladu⁶⁹.

Při postoupení pohledávky přechází práva z ručení na nového věřitele⁷⁰. Postoupení pohledávky musí být ručiteli oznámeno postupitelem nebo se musí postupník sám prokázat. Opačná situace by nastala při převzetí dluhu, kdy se změní osoba dlužníka. V takovém případě je nutný souhlas ručitele (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

2.13.2.2.3 Uspokojení pohledávky ručitelem

Ručitelský závazek je náhradní, věřitel se může domáhat splnění závazku na ručiteli jen v případě, že dlužník v přiměřené době nesplnil svůj splatný závazek ani po písemné výzvě⁷¹. Výzva není podle zákona potřeba, pokud ji věřitel nemůže uskutečnit (např. není znám pobyt dlužníka) nebo je nepochybné, že na výzvu dlužník nebude reagovat a závazek stejně nesplní (například při prohlášení konkursu)⁷¹. Občanskoprávní úprava tuto výzvu požaduje vždy.

Ručitel může uplatnit vůči věřiteli všechny námitky, které by mohl uplatnit dlužník, také může využít započtení pohledávky své nebo dlužníka vůči věřiteli⁷². Pokud ručitel uspokojí pohledávku věřitele bez vědomí dlužníka, může potom dlužník námitky, které měl v plánu sdělit věřiteli, uplatnit vůči ručiteli⁷³. Proto Payne-Koubová (2003) doporučuje uvědomit dlužníka včas o úmyslu ručitele zaplatit pohledávku věřiteli a umožnit tak dlužníkovi oznámení námitky vůči věřiteli. Dlužník ale podle zákona *nemůže vůči ručiteli*

⁶⁷ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 304, odst. 1

⁶⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 310

⁶⁹ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 305

⁷⁰ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 307, odst. 3

⁷¹ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 306, odst. 1

⁷² Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 306, odst. 2

⁷³ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 309

uplatnit námitky, na které ručitele neupozornil bez zbytečného odkladu po doručení zprávy, že věřitel uplatnil nároky z ručení⁷⁴.

2.13.2.2.4 Zánik ručení

Ručení zaniká zánikem hlavního závazku, který je ručením zajištěn⁷⁵. Ručení nezaniká, pokud hlavní závazek zanikl z důvodu nemožnosti plnění dlužníka nebo zániku právnické osoby, ručitel je povinen závazek uspokojit⁷⁶.

Ručení zaniká:

- zánikem zajišťovaného závazku obecným způsobem,
- ručitelovým splněním věřiteli,
- uplynutím doby, po kterou se ručitel zavázal ručit,
- stane-li se ručitel věřitelem,
- dohodou mezi věřitelem a ručitelem,
- vzdáním se nebo prominutím ručitelského závazku ze strany věřitele (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Pokud ručitel splní závazek za dlužníka, stává se věřitelem⁷⁷.

2.14 Bankovní záruka

Obchodní zákoník upravuje bankovní záruku v § 313 – 322, v občanském zákoníku se úprava bankovní záruky nevyskytuje, jelikož závazkový vztah s bankou má vždy povahu absolutního obchodu a řídí se obchodním zákoníkem. Jde o zvláštní typ ručení, který dle zákona *vzniká na základě písemného prohlášení v záruční listině, kde se banka zavazuje, že uspokojí věřitele do výše určité peněžní částky, jestliže třetí osoba (dlužník) nesplní určitý závazek nebo budou splněny jiné v záruční listině uvedené podmínky a okolnosti⁷⁸*. Bankovní záruka nachází využití hlavně v zahraničním obchodu, může zajišťovat povinnost zaplatit nebo naopak zboží dodat (Faldyna; Hušek; Pohl, 2007).

Bankovní záruka vzniká jako jednostranný právní úkon banky doručením záruční listiny věřiteli (Lochmanová, 2009, s. 228). Payne-Koubová (2003) uvádí, že na tento vztah se váže smluvní vztah mezi dlužníkem a jeho bankou a vztah dlužníkovi banky k další bance.

Zajistit lze opět závazky podmíněné i budoucí, záruka může být omezena dobou, ve které musí věřitel uplatnit svůj nárok.

⁷⁴ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 309

⁷⁵ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 311, odst. 1

⁷⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 311, odst. 2

⁷⁷ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 308

⁷⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 313

2.14.1 Rozdíl mezi bankovní zárukou a ručením

Ručitelem může být pouze banka, která má od České národní banky povolení působit na území České republiky. Jiný subjekt se může angažovat jen v případě, že má oprávnění poskytovat bankovní záruku (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Banka ručí do výše částky stanovené v záruční listině⁷⁹. Kdyby nebyla výše ručení stanovena, jednalo by se o standardní ručení za závazek (Lochmanová, 2009).

Pokud není v záruční listině uvedeno jinak, bankovní záruka není závislá na hlavním závazku. Zajišťovací banka tedy nemůže proti věřiteli vznášet námitky, které by mohl vznést dlužník. U bankovní záruky nemá věřitel ani povinnost uspokojit se z ručitélského závazku až poté, co dlužník v přiměřené době po písemné výzvě nesplní svůj dluh. Pokud není uvedeno jinak, věřitel se může obrátit hned na banku, to mu zaručuje, že po jeho požadavku bude bez průtahů v plné výši uspokojen (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Banky poskytují ručení úplatně. Payne-Koubová (2003) uvádí, že je možné považovat bankovní záruku za určitou formu poskytnutí úvěru, kdy ovšem banka nemusí reálně uvolnit peněžní prostředky, jen poskytuje zajištění, ručitélský úvěr.

Nepeněžité pohledávky lze pouze zajistit, banka se nemůže zavázat k plnění v zastoupení. V záruční listině může být dojednána výše peněžitého plnění, pokud dlužník nepeněžitý závazek nesplní řádně a včas. Což je další rozdíl oproti klasickému ručení, kdy se může ručitel zavázat k náhradnímu plnění nepeněžitého závazku (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

2.14.2 Druhy bankovní záruky

Lochmanová (2009) uvádí 8 základních druhů bankovní záruky, a to:

- **bezpodmínečnou bankovní záruku**, při které banka musí na první písemnou výzvu uspokojit pohledávku věřitele a nemůže namítat, že byl zcela nebo zčásti závazek uspokojen věřitelem,
- **podmínečnou bankovní záruku**, při které si banka může v záruční listině stanovit, že je oprávněna vznášet (některé či všechny) námitky, které by mohl vznést dlužník, dále si může stanovit, že je věřitel povinen nejprve požadovat plnění po dlužníkovi, případně může být záruka podmíněna předložením určitých dokumentů,
- **bankovní záruku potvrzenou nebo oznámenou jinou bankou**, kdy se v mezinárodním obchodě dlužníková banka, která poskytuje bankovní záruku, obrací na banku ve státě

⁷⁹ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 316, odst. 1

věřitele, která podává věřiteli informace; banka věřitele nemusí mít jen oznamovací povinnost, může také bankovní záruku potvrdit a zavázat se k solidárnímu ručení s bankou dlužníka, v takovém případě by měl věřitel právo uplatnit svůj nárok u kterékoli z nich,

- **nabídkovou bankovní záruku**, která se zajišťuje splnění povinností účastníka veřejné soutěže a týká se náhrady škody, na kterou může mít případně nárok vyhlášovatel,
- **kauční záruku**, kterou se zajišťuje kvalita dodávky, obvykle do výše pěti až deseti procent kupní ceny,
- **záruku na ztracené dokumenty**,
- **celní záruku**, která zajišťuje, že určitá věc bude zpět vyvezena z dané země a bude proclena,
- **návratnou bankovní záruku**, která zajišťuje splnění závazku dlužníka vrátit věřiteli peněžitou částku, která mu byla v souladu se smlouvou proplacena.

2.14.3 Zánik bankovní záruky

Vztah mezi bankou a dlužníkem řídí ustanoveními o mandátní smlouvě⁸⁰. Payne-Koubová (2003) ovšem upozorňuje, že výpověď mandátní smlouvy nemůže dovést k zániku bankovní záruky, protože je ručitelství závazek potvrzen vystavením záruční listiny.

Pokud je doba platnosti omezena v záruční listině, bankovní záruka zanikne, jestliže věřitel písemně neoznámí své nároky během její platnosti. Obecně se na bankovní záruku použijí ustanovení o ručení⁸¹.

Banka splní svůj závazek vůči věřiteli, pokud je písemně věřitelem vyzvána. Následně má dlužník povinnost zaplatit bance to, *co banka plnila podle své povinnosti ze záruční listiny vystavené v souladu se smlouvou uzavřenou s dlužníkem*⁸².

2.15 Finanční zajištění

Finanční zajištění bylo donedávna upraveno v obchodním zákoníku, od 1. ledna 2011 je ale účinný zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, který komplexně upravuje problematiku finančního zajištění s ohledem na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2002/47/ES z 6. června 2002 ve znění Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/44/ES ze dne 6. května 2009.

Finanční zajištění slouží k zajištění pohledávek finančního charakteru, včetně

⁸⁰ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 322, odst. 2

⁸¹ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 322, odst. 1

⁸² Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 321, odst. 2

příslušenství, pro případ, že dojde k prodlení s jejím plněním, nebo nastane jiná ve smlouvě sjednaná skutečnost⁸³. Finanční zajištění může být podmíněné nebo sjednané pro pohledávku, která vznikne v budoucnu⁸⁴. Můžeme zajistit pohledávky určitého druhu nebo ty, co vzniknout v určité době⁸⁵.

Finanční zajištění vzniká smlouvou mezi poskytovatelem a příjemcem, kdy musí být předmět finančního zajištění (tzv. finanční kolaterál) odevzdán příjemci, připsán na jeho účet, poskytnut jiným způsobem, který s ním příjemci umožní disponovat nebo musí být zástavní právo k němu zapsáno do evidence investičních nástrojů ve prospěch příjemce⁸⁶.

Zákon o finančním zajištění zakazuje nakládat (například převádět, zastavit, užívat nebo umožnit užití jiným, přisvojovat si přírůstky nebo užitky) s předmětem finančního zajištění, pokud není ve smlouvě sjednáno jinak; u úvěrových pohledávek tohle nakládání nejde sjednat ani ve smlouvě⁸⁷.

2.16 Směnka

Směnka je upravena zákonem č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon směnečný a šekový“). Směnka je cenný papír, který představuje písemný závazek určité osoby (směnečného dlužníka). Majitel směnky (věřitel) má právo ve stanovenou dobu a na dohodnutém místě na zaplacení určité směnečné částky. Dlužník musí svůj dluh bezpodmínečně a bez výhrad splnit. Směnka je abstraktním a nesporným závazkem z cenného papíru, sama o sobě je zavazující a platná (Kovařík, 2009). Důvod vzniku směnky tedy nemá vliv na její platnost, platná je i směnka vystavená a přijatá bez rozumného důvodu, pokud obsahuje zákonem předepsané náležitosti.

V praxi se využívají dva základní druhy směnek, a to směnka vlastní a cizí. Směnka vlastní obsahuje slovo „zaplatím“, představuje slib výstavce (tj. směnečný dlužník) vůči majiteli směnky (tj. věřitel, remitent), že v určitém termínu zaplatí stanovenou částku. Směnka cizí obsahuje slovo „zaplatíte“, na rozdíl od směnky vlastní v ní vystupují nejméně tři osoby: výstavce (tj. trasant) jako vedlejší dlužník, majitel směnky (tj. věřitel, remitent) a směnečník (tj. trasát) jako hlavní dlužník. Výstavce směnky přikazuje třetí osobě (směnečníkovi), aby zaplatila věřiteli ve stanovený termín určitou částku. Směnečník by měl směnku akceptovat. Akcept je písemné přijetí směnečného závazku, které provádí směnečník na lici směnky (Šenkýřová a kol., 2010).

⁸³ Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, § 6, odst. 1

⁸⁴ Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, § 6, odst. 2

⁸⁵ Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, § 6, odst. 3

⁸⁶ Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, § 9, odst. 1

⁸⁷ Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, § 11

Cenné papíry mohou být vystaveny na majitele, na jméno, nebo na řad. Cenný papír na majitele neboli doručitele musí dlužník zaplatit každému, kdo ho předloží, věřitel nebývá uveden. U cenného papíru na jméno je věřitel uveden, převod práv je možný dohodou dosavadního věřitele s novým a předáním cenného papíru. Cenné papíry na řad obsahují jméno osoby, v jejíž prospěch jsou vystaveny. K převodu dochází jednostranným prohlášením (tj. rubopis, indosament) dosavadního majitele, který písemně převádí svá práva na jinou osobu a cenný papír zároveň předává. Jelikož mezi podstatné náležitosti směnky patří jméno remitenta, nemůže být vystavena na majitele (doručitele). Směnka je typickým cenným papírem na řad (Kovařík, 2006). Převod se provádí písemným prohlášením na rubu směnky, kde jsou zachyceny v řadě všechny osoby, které kdy tento cenný papír vlastnily. Kdo směnku převádí, ručí každé další osobě, na kterou je směnka převedena; výstavce, akceptant i všichni předchozí majitelé ručí aktuálnímu majiteli směnky společně a nerozdílně (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003). Ten, kdo směnku vyplatí, má nárok na to, aby mu byla vrácena (Kovařík, 2006).

Je obecně známo, že směnka může plnit dvě základní funkce, a to funkci platební nebo zajišťovací. Zákon směnečný a šekový se zmiňuje pouze o směnkách vlastních a cizích, zajišťovací a platební směnky jako pojem nezná. Kovařík (2009) uvádí, že směnky zajišťovací nejsou žádným zvláštním druhem směnky, a jsou vždy směnkou vlastní, nebo cizí.

Směnka není závislá na zajišťovaném závazku, je to cenný papír a může vzniknout před i po uzavření hlavního závazkového vztahu. Na rozdíl od ostatních zajišťovacích institutů tedy nemusí být zajišťované povinnosti předem určeny.

Směnečné smlouvy nejsou upraveny žádnou právní normou, nevytvoření smlouvy nemá vliv na platnost směnky. Pokud je mezi věřitelem a dlužníkem více závazkových vztahů, ze smlouvy by mělo vyplývat, který z nich směnka zajišťuje a k jaké povinnosti se váže (Kovařík, 2009).

U směnky platební obecný závazkový vztah zaniká a je nahrazen směnečným dluhem. V případě směnky zajišťovací obecný závazkový vztah nezaniká, předpokládá se, že bude splněn. Kovařík (2009) uvádí, že smysl zajišťovací směnky je v poskytnutí náhradního uspokojení věřiteli, pokud by zajištěný závazek nebyl řádně a včas splněn. Směnečný dlužník může, ale nemusí být stejný jako dlužník ze zajišťované pohledávky. Výhoda směnečných závazků je v jejich procesním vymáhání (Giese; Dušek; Payne-Koubová; Dietschová, 2003).

Směnečná suma patří k jedné z podstatných náležitostí směnky, z výše uvedeného je ale zřejmé, u zajišťovací směnky předem neznáme výši dluhu v okamžiku, kdy bude směnka uplatňována. Věřitel přitom může být uspokojen jen do výše nesplaceného zajištěného

závazku, nemůže být přeplacen. Do zajišťovací směnky se uvádí celkový zajišťovaný dluh, ale uplatňuje se jen skutečná výše v okamžiku, kdy se práva vykonávají (Kovařík, 2009).

Proplacení směnky může být zaručeno směnečným rukojemstvím, tzv. avalem (Šenkýřová a kol., 2010). Jde o zajištění směnečných závazků z dané směnky. Rukojmím se může stát třetí osoba, která nemusí mít se zajišťovanou pohledávkou nic společného.

Šenkýřová a kolektiv (2010) člení směnky na obchodní, finanční a blankosměnky (blanco směnky). Obchodní směnky vznikají na základě prodeje zboží a finanční směnky jako doklad o poskytnuté půjčce. Blankosměnka je zvláštní druh směnky, Kovařík (2009) uvádí, že si její vznik vynutila praxe a nejde ani o směnku vlastní, ani cizí, a to hlavně proto, že nesplňují zákonem určené podstatné náležitosti. Při vystavování blankosměnky v ní nejsou některé údaje vyplněny, protože je účastníci prozatím neznají. Podle Šenkýřové a kolektivu (2010) jsou těmito obvykle nevyplněnými údaji částka nebo termín splatnosti, které později doplní majitel směnky a proto by se v praxi měla blankosměnka používat mezi spolehlivými partnery. Po doplnění bílých míst je listina úplnou směnkou. Je možné vytvořit smlouvu o vyplnění zajišťovací blankosměnky (Kovařík, 2009).

3 Možnosti zajištění smlouvy o úvěru

Poskytovateli úvěrů nejsou jen bankovní instituce, z obchodního zákoníku vyplývá, že úvěry může poskytovat kdokoli. Pokud věřitelé poskytují úvěry soustavně, stávají se podnikateli a musí mít příslušné podnikatelské oprávnění. Práce je zaměřená na poskytování úvěrů bankou.

3.1 Obchodní banky

Základním právním předpisem, který upravuje vztahy, *kteřé souvisí se vznikem, podnikáním a zánikem bank*⁸⁸, je zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o bankách“). Hlavním prováděcím předpisem je vyhláška č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, ve znění pozdějších předpisů (Plíva; Elek; Liška; Marek, 2009).

Banka je právnická osoba se sídlem v České republice, založená jako akciová společnost, která na základě bankovní licence přijímá vklady od veřejnosti a poskytuje úvěry⁸⁹. Pokud zákon o bankách stanoví něco jiného, ustanovení obchodního zákoníku o akciové společnosti se pro banky nepoužijí. Spotřební a úvěrní družstva nejsou bankou. Zahraniční banka působící na území České republiky nemusí mít právní formu akciové společnosti, svou činnost může provádět na základě bankovní licence prostřednictvím své pobočky (Plíva; Elek; Liška; Marek, 2009).

O udělení licence tuzemské bance rozhoduje Česká národní banka. K nejdůležitějším podmínkám, které musí banky splnit, patří průhledný kapitál v peněžité formě v minimální výši 500 mil. Kč, který musí být splacený v plné výši, dále adekvátnost osob ve vedení (důvěryhodnost, odbornost, zkušenosti aj.), profesionalita obchodů, vytvoření finančního a obchodního plánu, zabezpečení řádného kontrolního systému a další⁹⁰.

Dohled nad tuzemskými bankami a pobočkami zahraničních bank vykonává Česká národní banka. Zahraniční banka podléhá dohledu ve svém domovském státě, orgán hostitelského státu vykonává dohled nad likviditou pobočky banky⁹¹. Při výkonu své působnosti v oblasti monitorování rizik může hostitelský stát od pobočky banky požadovat

⁸⁸ Zákon o bankách. In: Finance.cz [online]. [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/ucty-a-sporeni/zakony/zakon-o-bankach/>

⁸⁹ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 1, odst. 1

⁹⁰ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 4, odst. 5

⁹¹ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 5j, odst. 1

stejně informace jako od bank se sídlem na jeho území⁹².

3.2 Smlouva o úvěru

Smlouva o úvěru je upravena v § 497 – 507 obchodního zákoníku. Závazkový vztah může být absolutním obchodem (řídí se ustanoveními obchodního zákoníku bez ohledu na povahu účastníků), absolutním neobchodem (řídí se ustanoveními občanského zákoníku bez ohledu na povahu účastníků), relativním obchodem (při splnění určitých podmínek je závazkový vztah posuzován jako obchod, který se řídí ustanoveními obchodního práva, v opačném případě se jedná o neobchod a postupuje se podle občanského zákoníku) a fakultativní obchod, při kterém se mohou účastníci dohodnout použitelnost obchodního zákoníku. Smlouva o úvěru má podle taxativního výčtu charakter absolutního obchodu⁹³. Ve většině případů se můžou smluvní strany odchýlit od úpravy uvedené v obchodním zákoníku.

Obchodní zákoník smlouvu o úvěru definuje jako závazek věřitele na požádání dlužníka poskytnout v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky. Dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a platit úroky. Pokud nejsou úroky sjednány, dlužník platí úroky obvyklé v místě sídla dlužníka.

Aby byla smlouva platná, nemusí mít dle zákona písemnou formu. V bankovní praxi jsou však tyto smlouvy uzavírány téměř vždy písemně.

Lochmanová (2009, s. 258) úvěrování definuje jako formu návratného financování krátkodobých a dlouhodobých potřeb, pokrytí přechodných výkyvů a překlenutí časového nesouladu výdajů a příjmů. Pro účely zákona o bankách se rozumí dočasně poskytnuté prostředky⁹⁴.

3.2.1 Rozdíl mezi úvěrem a půjčkou

Úprava smlouvy o půjčce je upravena v § 657 – 658 občanského zákoníku. Hlavní rozdíl mezi smlouvou o půjčce a úvěru je takový, že předmětem smlouvy o půjčce mohou být nejen peníze, ale i movité věci, dále věřitel po dlužníkovi nemusí požadovat úroky, pokud se dohodnou na bezúročné půjčce. Lochmanová (2009) nazývá smlouvu o úvěru *kontraktem konsensuálním*, který vzniká sjednáním podstatných náležitostí a není nutné, aby k poskytnutí peněžních prostředků došlo ihned. Naopak smlouvu o půjčce řadí mezi *kontrakty reálné*, které vznikají předáním věci a dohodnutím doby, do které má být věc stejného druhu vrácena. To

⁹² Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 5j, odst. 2

⁹³ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 261, odst. 3 písm. d)

⁹⁴ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 1, odst. 2 písm. b)

potvrzuje i rozsudek Nejvyššího soudu⁹⁵. Úvěr i půjčka jsou postaveny na stejném principu – věřitel má přebytek a dlužník nedostatek peněžních prostředků, přitom věřitel je ochotný peníze půjčit. Po uzavření smlouvy o úvěru s odložením čerpáním se stává budoucí dlužník věřitelem a osoba poskytující peněžní prostředky je do doby jejich poskytnutí dlužníkem.

3.2.2 Podstatné náležitosti

K uzavření smlouvy o úvěru je třeba sjednání podstatných náležitostí, mezi které patří označení smluvních stran, tedy věřitele a dlužníka (banky a klienta). Banka se zaváže poskytnout na žádost klienta peněžní prostředky v jeho prospěch. Částka, do které je banka povinná peněžní prostředky poskytnout, musí být přesně určena. Poslední podstatnou náležitostí, která musí být sjednána, je závazek dlužníka přijaté peněžní prostředky bance vrátit a zaplatit úroky.

V praxi užívané smlouvy obsahují další práva a povinnosti, které mají omezit zbytečná nedorozumění mezi klientem a bankou například v otázkách způsobu a lhůty čerpání úvěru, splácení úroků a úvěru, zajištění úvěru a podobně. Tyto konkrétní otázky bývají většinou upraveny v bankovních podmínkách, na které musí smlouva odkazovat (Plíva; Elek; Liška; Marek, 2009).

3.2.3 Zásady smlouvy o úvěru

Při poskytování úvěrů banky postupují podle určitých obecných zásad (Plíva; Elek; Liška; Marek, 2009). Lochmanová (2009) zmiňuje **zásadu smluvnosti**, podle které smlouva o úvěru obvykle *obsahuje*:

- *označení stran,*
- *výši úvěru,*
- *účel použití půjčených peněžních prostředků,*
- *předmět úvěrování,*
- *způsob čerpání peněžních prostředků a časovým plánem,*
- *splátkový kalendář,*
- *celkovou dobu splatnosti,*
- *pravidla úrokování,*

⁹⁵ Nejvyšší soud, sp. zn. 32 Cdo 922/2007, ze dne 24. 5. 2007: „Zatímco ze smlouvy o úvěru vzniká věřiteli povinnost rezervovat a na žádost dlužníka poskytnout v jeho prospěch peněžní prostředky do sjednané výše a dlužníkovi vzniká právo (nikoliv povinnost) úvěr čerpat a povinnost poskytnuté prostředky vrátit a zaplatit úroky, pak smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi peníze nebo jiné druhově určené věci a dlužník se zavazuje ve sjednané době peníze nebo jiné druhově určené věci vrátit. Smlouva o půjčce vznikne na rozdíl od smlouvy o úvěru až plněním věřitele.“

- *způsob zajištění,*
- *vzájemné předkládání informací a podkladů oběma stranami,*
- *sankce pro případ nedodržení podmínek úvěrové smlouvy,*
- *odkaz na úvěrové podmínky banky,*
- *další práva a povinnosti.*

Podle **zásady účelovosti** by měly být peněžní prostředky použity pouze ke konkrétnímu, ve smlouvě uvedenému, účelu. Pokud účel ve smlouvě sjednaný není, dlužník může využít peněžní prostředky na cokoli, aniž by ho banka omezovala.

Zásada přímosti znamená, že by dlužník měl peněžní prostředky použít jen na své vlastní potřeby (přímo jím) a na daný účel. Pokud ze smlouvy zásada přímosti a účelovosti nevyplývá, může dlužník použít peněžní prostředky k uspokojení potřeb jiné osoby než své vlastní (Plíva; Elek; Liška; Marek, 2009).

Zásada úročitelnosti spočívá v již zmiňované povinnosti klienta platit bance úroky, smlouva o úvěru nemůže být bezúročná, povinnost platit úroky nelze smlouvou zrušit. Výše úroků závisí na klientovi, druhu úvěru, na době, na kterou je úvěr poskytován, na druhu zajištění a jiných faktorech. Výše úroku s dobou splatnosti a způsobem placení bývá uvedena ve smlouvě.

Zásada termínovanosti se vztahuje jak k čerpání peněžních prostředků, tak k jejich splácení. Peněžní prostředky je možné dle úvěrové smlouvy čerpat jednorázově ihned, v určitém období po uzavření smlouvy nebo v (ne)pravidelných intervalech po dobu stanovenou ve smlouvě. Poskytnutí úvěru na dobu neurčitou zákon nevylučuje (Plíva; Elek; Liška; Marek, 2009), ale v bankovní praxi je obvyklé, že je dlužník povinen vrátit peněžní prostředky ve sjednaném termínu, jinak do jednoho měsíce ode dne, kdy byl jejich vrácení věřitelem požádán⁹⁶. Termínem může být určitý den, ve většině případů ale klient úvěr vrací ve splátkách.

Marek (2009) uvádí, že podle **zásady zajištěnosti** banka při uzavírání úvěrové smlouvy zpravidla s klientem sjednává dostatečné zajištění tak, aby se v případě, že dlužník nebude plnit svůj závazek úvěr vrátit, mohla uspokojit náhradním způsobem. Banka před uzavřením smlouvy prověřuje úvěrovou způsobilost klienta, aby zhodnotila veškerá rizika a reálnou šanci, že bude úvěr splacen.

3.3 Členění úvěrů

Úvěry se dají členit podle mnohých hledisek. Z hlediska splatnosti se úvěry dělí na

⁹⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, § 504

krátkodobé (do 1 roku), střednědobé (1 – 4 roky, některá literatura uvádí až 5 let) a dlouhodobé (delší než 4 roky). Sekerka (2010) zmiňuje, že banky obvykle požadují splatnost dlouhodobého úvěru do desíti let, existují však úvěry se splatností až několik desítek let.

Dále lze úvěry dělit například podle způsobu získání na přímé úvěry a nepřímé úvěry. Přímé úvěry poskytuje klientovi přímo banka, u nepřímých úvěrů do vztahu mezi klientem a bankou vstupuje třetí osoba, obchodník. Podle Sekerky (2010) jsou nepřímé úvěry běžné zejména v zahraničí a výhody spočívají v tom, že obchodník neztratí zákazníka, který by bez cizích zdrojů nemohl zboží zakoupit a navíc získá část úrokového výnosu. Bance se rozšíří obchodní síť a kupující (dlužník) získá úvěr poměrně rychle a bez jednání s finanční institucí.

Dle čerpání může být úvěr poskytnut jednorázově, v několika dohodnutých splátkách nebo *ve formě úvěrové linky* (Sekerka, 2010), kdy si může klient půjčovat peníze až do určitého dohodnutého úvěrového limitu. Výška pravidelné splátky závisí na výši čerpaného úvěru.

Podle subjektů se mohou úvěry dělit na podnikatelské, mezibankovní, úvěry občanům a jiné úvěry (například městům a obcím). V literatuře se dá setkat i s členěním podle klientely na retail úvěry, které jsou zaměřené na osoby a živnostníky, corporate, kdy jsou klienty velké firmy a SME úvěry pro malé a střední podnikatelské jednotky.

Úvěry lze dělit také podle měny, ve které jsou poskytovány na korunové a devizové. Podle zajištění se úvěry člení na zajištěné a nezajištěné, podle účelu na účelové a neúčelové. Hledisek, podle kterých se mohou účely členit, je bezpočet.

Šenkýřová a kol. (2010) jako základní druhy krátkodobých úvěrů uvádí:

- **kontokorentní úvěr**, který je charakteristický propojením běžného účtu s úvěrovým účtem, klient si může z běžného účtu vybrat více peněz, než kolik na něm má uloženo, až do určitého stanoveného úvěrového limitu,
- **lombardní úvěr**, který je zajišťovaný zástavou movité věci nebo práva (například cenné papíry, zboží, pohledávky, drahé kovy aj.),
- **směnečný eskontní úvěr**, kdy banka odkoupí od majitele směnku před dnem její splatnosti, banka si od částky uvedené na směnce odečte diskont a provizi,
- **negociační úvěr**, který je obdobou směnečného eskontního úvěru v mezinárodním obchodě,
- **akceptační úvěr**, při kterém banka akceptuje směnku, která se tím pádem stane důvěryhodnější a obchodovatelnější,
- **ramboursní úvěr**, který je obdobou akceptačního úvěru v mezinárodním obchodě,

- **avalský (ručitelský) úvěr**, při kterém banka přejímá záruku za závazek klienta a v případě platební neschopnosti dlužníka je věřiteli povinna platit banka,
- **spotřebitelský úvěr**, který je určen jednotlivcům na nepodnikatelské účely.

Jako typické druhy střednědobých a dlouhodobých Sekerka (2010) uvádí tyto:

- **emisní půjčky**, které vznikají na základě emise dluhopisů, emitent se zavazuje ve stanovené době splatit dlužnou částku dluhopisu a navíc vyplatit věřitelům úroky,
- **revolvingové úvěry** se nazývají také obnovujícími úvěry, mohou být krátkodobé i dlouhodobé, na rozdíl od kontokorentních úvěrů se jedná o účelové úvěry bez nutnosti závislosti na běžném účtu,
- **střednědobé a dlouhodobé úvěry** poskytované podnikatelům na financování investic, majetku aj.
- **sanační úvěry**, které jsou poskytovány dlužníkům, kterým hrozí insolvence, banka pomáhá financovat nápravná opatření, přispívá k obnovení likvidity a záchraně existence podniku, zvláštní důraz klade na zajištění těchto úvěrů,
- **hypoteční úvěry** se dělí na účelové, které jsou poskytovány na koupi (výstavbu, opravu aj.) nemovitosti a tzv. americkou hypotéku, při které lze úvěr použít na cokoli, úvěry bývají zajištěny právě nemovitostí,
- **spotřební úvěry a půjčky** poskytované nepodnikatelům k financování osobních potřeb.

3.4 Proces poskytování úvěrů

Proces poskytování úvěrů se skládá z několika fází. Nejprve musí klient o úvěr požádat, dochází ke schůzce mezi klientem a pracovníkem banky, kde si vzájemně ujasňují podmínky a požadavky, výsledkem bývá písemná žádost klienta, ve které uvede všechny potřebné informace (výši úvěru, jeho druh a účel, čerpání a splácení úvěru, případné zajištění úvěru) a přiloží k ní potřebné dokumenty (k zajištění úvěru, potvrzení zaměstnavatele o výši příjmů, daňová přiznání, podnikatelský záměr aj.). Tyto informace tvoří podklady pro druhou fázi procesu – úvěrovou analýzu.

Banka prověřuje bonitu klienta, jeho úvěrovou způsobilost, jinými slovy hodnotí schopnost dostát platebním závazkům, tedy schopnost přijímat a následně splácet úvěry. V důsledku nesprávných závěrů posouzení bonity klienta může banka poskytnout úvěr tomu, který nebude schopen (resp. ochoten) řádně svůj závazek vyrovnat nebo naopak odmítnout úvěr tomu, který by ho řádně splatil. Obě varianty pro banku znamenají ztrátu (Šenkýřová a kol., 2010). Kromě serióznosti klienta, která se nejlépe posuzuje na základě dlouhodobé

spolupráce, banka hodnotí taky hospodářskou situaci žadatele o úvěr, jeho jmění, schopnost vytvářet peněžní prostředky. Mnohé banky využívají pro posuzování úvěruschopnosti klienta bodovací metodu (credit scoring), která vychází z přesného vyhodnocení údajů o klientovi na základě matematicko-statistických metod. Je to standardizovaný proces, ve kterém se obodují relevantní charakteristiky klienta, na základě výsledného počtu bodů se rozhodne o poskytnutí či neposkytnutí úvěru a o výši zajištění (Šenkýřová a kol., 2010).

Pokud se banka rozhodne na základě vyhodnocení rizika půjčit klientovi peníze, uzavře s ním písemně smlouvu o poskytnutí úvěru, a to je třetí fáze úvěrového procesu. Pokud je úvěr zajišťován, musí být vyřízena všechna dokumentace, přílohou úvěrové smlouvy je například zástavní smlouva.

Po celou dobu trvání úvěrového vztahu banka kontroluje finanční situaci dlužníka a sleduje dodržování podmínek úvěrové smlouvy (Šenkýřová a kol., 2010). V podstatě se používají stejné metody a postupy jako při úvěrové analýze, která proběhla před uzavřením smlouvy o úvěru. Banka se ujistí, že nedochází ke zhoršení finančního postavení dlužníka, zda není úvěr používán k jinému než dohodnutému účelu, zda se nesnižuje hodnota poskytovaných záruk a zda jsou plněny všechny podmínky, na kterých se banka s klientem dohodla. Hlavním ukazatelem je pro banku dodržování výše a termínů splátek úvěru a úroků. V případě nemožnosti klienta úvěr splácet musí banka nastalou situaci operativně řešit. Ať už půjde o odložení splátek, snížení úrokových sazeb, poskytnutí sanačního úvěru, uplatnění zajišťovacího práva nebo podání návrhu na konkurz.

Proces končí splacením úvěru a úroků, uvolněním záruk.

3.5 Zajištění úvěrů

V odborné literatuře se úvěrové záruky člení podle povahy zajištění na osobní a věcné (reálné). Při osobním zajištění může banka své nároky uplatňovat vůči hlavnímu dlužníkovi nebo třetím osobám, u reálného dlužník poskytne bance právo na určitou majetkovou hodnotu.

Mezi osobní zajištění se řadí:

- ručení,
- směnečné zajištění,
- přípuštění závazku, které obvykle poskytuje mateřská společnost, jejíž dceřiný podnik žádá banku o úvěr (Sekerka, 2010).

Pod reálné zajištění spadá:

- zástava movitou věcí, příp. předání (převedení) věci do vlastnictví,
- postoupení pohledávky,
- zatížení nemovitosti hypotékou,
- vinkulace vkladu (Sekerka, 2010).

4 Zajištění úvěrů v praxi

Následující kapitola se bude věnovat v praxi skutečně využívaným zajišťovacím instrumentům, kterými se vybrané banky České republiky snaží chránit proti nesplacení úvěrů. Ke srovnání v oblasti zajištění úvěrů byly zvoleny tři banky, které působí na českém trhu a k 31. 12. 2011 dle výše aktiv patřily k největším bankám u nás. Údaje byly zjištěny z informací uveřejněných na webových stránkách společností a z účetních závěrek povinně vložených do sbírky listin v obchodním rejstříku.

První společností je Česká spořitelna, a. s. (dále jen „Česká spořitelna“), která dosahovala sumy aktiv přibližně 892 598 mil. Kč, následuje ji Československá obchodní banka, a. s. (dále jen „ČSOB“) s aktivy ve výši 829 340 mil. Kč. Třetí největší bankou je Komerční banka, a. s. (dále jen „KB“) s bilanční sumou 754 810 mil. Kč⁹⁷.

U každé banky budou nejdříve zvlášť vyjmenovány zajišťovací instrumenty využívané u hypotečních, podnikatelských a osobních úvěrů. K podrobnějšímu srovnání byly vybrány osobní úvěry, ke kterým má veřejnost blízko, konkrétně neúčelové úvěry a účelové úvěry na bydlení.

Neúčelové osobní úvěry (půjčky) můžou být pro klienty atraktivní právě tím, že banku nezajímá, k jakému účelu peníze využijí. Lze si půjčit na dovolenou, vánoční dárky i automobil. Banku zajímá pouze to, zda je klient dostatečně bonitní a zda bude schopen svůj závazek řádně splácet, případně zda může nabídnout dostatečné zajištění. Budoucí dlužníci se naopak budou snažit zajištění spíše vyhnout, ne každý vlastní nemovitost, ne každý má možnost využít ručitele. Zvláštní pozornost bude věnována sumě prostředků, které jsou jednotlivé banky ochotny půjčit bez zajištění, ač půjde pouze o číslo orientační. Všeobecně platí, že je možné domluvit se s bankou na zajištění (případně nezajištění) úvěru individuálně, zvlášť u dlouhodobých klientů s určitou finanční základnou, kteří jsou pro banku perspektivní.

Jako zástupce **účelových úvěrů** budou srovnány úvěry ze stavebního spoření, které se využívají na financování bydlení. Každá banka má svou stavební spořitelnu.

4.1 Česká spořitelna

Česká spořitelna se na svých webových stránkách sama prezentuje jako *moderní banka orientovaná na drobné klienty, malé a střední firmy a na města a obce. Nezastupitelnou roli hraje také ve financování velkých korporací a v poskytování služeb v oblasti finančních*

⁹⁷ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI. Justice.cz [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/>

trhů⁹⁸. Služby v oblasti úvěrování nabízí jak individuálním osobám a domácnostem, tak podnikatelům, firmám a institucím.

Hypoteční úvěry poskytované podnikatelům, firmám a institucím se zajišťují zástavním právem k úvěrované nebo jiné nemovitosti na území České republiky, tato nemovitost musí být pojištěná a pojistné vinkulováno ve prospěch České spořitelny. Dále pak je možné využít zástavního práva k pohledávkám, k akciím nebo k obchodnímu podílu žadatele. K dozajištění je možné použít ostatní používané instrumenty, na kterých se klient s bankou domluví individuálně. U hypotečních úvěrů poskytovaných nepodnikatelským subjektům se využívá zejména zajištění smluvním zástavním právem k financované nebo jiné nemovitosti na území České republiky, pohledávka z pojistného plnění je zastavena ve prospěch banky⁹⁸.

Zajištění běžných **podnikatelských úvěrů** je posuzováno individuálně v závislosti na finanční analýze klienta a vyhodnocení rizika nesplacení úvěru, nejčastěji využívanými zajišťovacími instrumenty je blankosměnka, bankovní záruka, zástavní právo k nemovitosti, případně k pohledávkám, u úvěru pro bytová družstva se například využívají ručitelské závazky nájemníků či vlastníků bytových jednotek. Úvěr většinou není poskytnut v plné výši zastavené pohledávky nebo nemovitosti, ale jen z 80 % nominální hodnoty fakturované částky nebo hodnoty nemovitosti stanovené znalcem banky⁹⁸.

U osobních půjček a úvěrů záleží na důvěryhodnosti klienta; banka žadatele o úvěr analyzuje, prověřuje (pomocí centrálního registru dlužníků a podobně) a vyhodnocuje riziko. Pokud se jedná o stávajícího klienta, který má u České spořitelny účet, na který mu pravidelně přicházejí příjmy, nemusí banka zajištění úvěru požadovat. Pokud příjem není zasilán na účet u České spořitelny, je nutné předložit doklady prokazující příjmy (např. potvrzení zaměstnavatele o výši pracovního příjmu nebo daňové přiznání za poslední ukončené zdaňovací období potvrzené razítkem daňového úřadu na každé straně, včetně příloh). Mezi nejčastější zajišťovací instrumenty se řadí zaručení třetí osobou, přistoupení k dluhu jako spoludlužník nebo zřízení zástavního práva k nemovitosti⁹⁸.

Na financování **bytových potřeb** je možné využít úvěr ze stavebního spoření. Tzv. Buřinka patří do finanční skupiny České spořitelny a úvěr je možné po splnění podmínek získat maximálně ve výši rozdílu mezi cílovou částkou a zůstatkem na účtu stavebního spoření v okamžiku poskytnutí úvěru⁹⁹. U úvěru do 150 000 Kč není třeba nic dokládat, do

⁹⁸ ČESKÁ SPOŘITELNA, a. s. Česká spořitelna [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.csas.cz/>

⁹⁹ STAVEBNÍ SPOŘITELNA ČESKÉ SPOŘITELNY, a. s. Stavební spořitelna [online]. © 2011. Dostupné z: <http://www.burinka.cz/>

300 000 Kč stačí doložit bonitu (potvrzení o příjmech), klienti s příznivou analýzou schopnosti splácet úvěr dosáhnou až na 500 000 Kč bez zajištění. Vyšší částky je třeba zajistit ručitelem nebo vkladem, bez zástavy nemovitosti je možné získat až 800 000 Kč¹⁰⁰.

Pro demonstraci poskytované výše **neúčelového úvěru** jsem zvolila produkty nazvané jako Půjčka a Osobní úvěr. Maximální výše Půjčky bez zajištění je 600 000 Kč, stávající klienti obvykle dosáhnou většího úvěrového limitu než noví žadatelé, se kterými banka nemá zkušenosti. Pokud se jedná o věrné zákazníky, mohou si s bankou vyjednat individuální podmínky pro poskytnutí úvěru. Šestsettisícový úvěrový limit se u Půjčky obvykle nezvyšuje, a to ani po přistoupení třetí osoby. Zajištění se využívá zejména u produktu Osobní úvěr, u kterého není pevně stanovena maximální výše, kterou je ochotna banka poskytnout. Záleží na profilu žadatele, jeho schopnosti úvěr v dohodnutém termínu ze svých příjmů splatit a výši poskytnutého zajištění. Bez zajištění ani u tohoto produktu není banka ochotná poskytnout více než zmíněných 600 000 Kč¹⁰¹.

Tab. 4.1 Minimální a maximální výše úvěru poskytovaná Českou spořitelnou

Produkt	Bez zajištění	Se zajištěním
Půjčka	min. 30 000 Kč max. 600 000 Kč	min. 30 000 Kč max. 600 000 Kč
Osobní úvěr	min. 30 000 Kč max. 600 000 Kč	min. 30 000 Kč max. není pevně stanoveno

Pozn.: Tabulka vytvořena na základě informací poskytnutých zákaznickým centrem České spořitelny a informací uveřejněných na www.csas.cz.

4.2 Československá obchodní banka

ČSOB se na svých webových stránkách charakterizuje jako *univerzální banka České republiky, která poskytuje své služby všem klientským segmentům, tj. fyzickým osobám, malým a středním podnikům a korporátním a institucionálním klientům*¹⁰². Úvěry mohou čerpat jak lidé, tak podnikatelé, bytová družstva či například neziskové organizace.

Hypoteční úvěry pro podnikatele i nepodnikatele jsou vždy zajištěny zřízením zástavního práva k nemovitosti s vinkulací pojištění nemovitosti ve prospěch banky. Případné dozajištění úvěru si klient domlouvá s bankou individuálně¹⁰³.

K zajištění **podnikatelských úvěrů** využívá ČSOB nejčastěji blankosměnky s avaem

¹⁰⁰ STAVEBNÍ SPOŘITELNA ČESKÉ SPOŘITELNY, a. s. Stavební spořitelna [online]. © 2011. Dostupné z: <http://www.burinka.cz/>

¹⁰¹ informace poskytnuté přímo bankou, sekundární zdroj: ČESKÁ SPOŘITELNA, a. s. Česká spořitelna [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.csas.cz/>

¹⁰² ČESKOSLOVENSKÁ OBCHODNÍ BANKA, a. s. ČSOB [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.csob.cz/>

¹⁰³ zdrojem informací bylo elektronické dotazování zákaznického centra banky

i bez avalu, zástavního práva k nemovitosti, depozita nebo ručení třetí osobou, kterou může být ručitel i jiná banka, která poskytne záruku. Výše úvěru a jeho zajištění závisí na bonitě klienta a zkušenostech, které s ním banka má. U stávajících zákazníků si může banka ověřit transakce na běžném účtu, zhodnotit příjmy, výdaje a jejich pravidelnost. I když noví žadatelé o úvěr bance poskytnou všechny potřebné informace, jsou stále oproti stávajícím klientům znevýhodnění. Dva obdobní (velikostí, bonitou, účelovostí) žadatelé o úvěr – jeden dlouhodobý zákazník, druhý nový klient. Je pravděpodobné, že stávající klient bude mít výhodnější podmínky, ať už půjde o výši úvěru a požadovaného zajištění nebo o úrokovou sazbu¹⁰⁴.

Osobní úvěry a půjčky se obvykle zajišťují prohlášením ručitele nebo depozitem, výjimečně zástavním právem k nemovitosti. Banka nemusí zajištění požadovat, pokud žadatel o úvěr prokáže pravidelné příjmy, ze kterých je schopen úvěr splácet¹⁰⁴.

ČSOB nabízí prostřednictvím Českomoravské stavební spořitelny, a. s., která patří do skupiny ČSOB, stavební spoření od Lišky s možností následného **úvěru na bytové potřeby**. Po splnění požadavků a prokázání bonity může klient dosáhnout úvěru ze stavebního spoření ve výši až 500 000 Kč bez zajištění. Úvěrový limit je možné navýšit přistoupením ručitelů (je možné mít až dva ručitele, každý ručitel úvěr navýší o 200 000 Kč). Zastavení nemovitosti je nutné v případě, že si chce klient půjčit 900 000 Kč a více¹⁰⁵. Nedostatek ručitelů či nepříznivou bonitu lze samozřejmě nahradit třeba právě zajištěním ve formě zastavení nemovitosti i u nižších částek.

ČSOB nabízí produkt s názvem Půjčka na cokoliv, u které se **nemusí dokládat účel** využití peněz. Maximální nezajištěný úvěrový limit ve standardním procesu je pro nové klienty 150 000 Kč a pro stávající klienty 300 000 Kč. Aby žadatel dosáhl na horní hranici, musí prokázat svou bonitu, například již zmíněným doložením příjmů (potvrzení od zaměstnavatele, daňové přiznání, smlouva o pronájmu apod.). Banka si klienta v interním procesu prověřuje, provádí úvěrový scoring, vyhodnocuje tedy schopnost klienta dostát svým finančním závazkům. Nezajištěný limit lze navýšit přistoupením dalších osob; u nových klientů až na 450 000 Kč, u stávajících až na 600 000 Kč¹⁰⁶.

¹⁰⁴ zdrojem informací bylo elektronické dotazování zákaznického centra banky

¹⁰⁵ ČESKOMORAVSKÁ STAVEBNÍ SPOŘITELNA, a. s. Českomoravská stavební spořitelna [online]. © 2011. Dostupné z: <http://www.cmss.cz/>

¹⁰⁶ informace poskytnuté přímo bankou, sekundární zdroj: ČESKOMORAVSKÁ STAVEBNÍ SPOŘITELNA, a. s. Českomoravská stavební spořitelna [online]. © 2011. Dostupné z: <http://www.cmss.cz/>

Tab. 4.2 Minimální a maximální výše úvěru poskytovaná ČSOB

Produkt	Bez zajištění		S přistoupením další osoby	
	<i>nový klient</i>	<i>stávající klient</i>	<i>nový klient</i>	<i>stávající klient</i>
Půjčka na cokoliv	min. 20 000 Kč max. 150 000 Kč	min. 20 000 Kč max. 300 000 Kč	min. 20 000 Kč max. 450 000 Kč	min. 20 000 Kč max. 600 000 Kč

Pozn.: Tabulka vytvořena na základě informací poskytnutých zákaznickým centrem ČSOB a informací uveřejněných na www.csob.cz.

4.3 Komerční banka

KB se na svých webových stránkách představuje jako *univerzální banka se širokou nabídkou služeb v oblasti retailového, podnikového a investičního bankovníctví*¹⁰⁷. Oproti výše uvedeným bankám nabízí množství produktů týkajících se úvěrování občanů i společností. Obdobné produkty se vzájemně liší výši poplatků a placených úroků, rychlosti vyřízení úvěru, nadstandardními službami (u „profi“ úvěrů například banka zařídí všechnu potřebnou dokumentaci „zdarma“; služba je zahrnuta do poplatků, ať už ji zákazník využije nebo ne), dobou splácení, zajištěním a podobně.

Maximální výše **hypotečního úvěru** pro podnikatele je omezena schopností klienta úvěr splácet, výší investice a zástavní hodnotou zastavené nemovitosti, která může být i rozestavěná. Nemovitost musí být pojištěna a pojistné je vinkulováno ve prospěch banky. Zastavená nemovitost se musí nacházet na území České republiky nebo na území členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor. Tak jako u výše uvedených bank, i u KB platí, že zajišťovací prostředek a objekt úvěru jsou zpravidla totožné. Hypoteční úvěry pro nepodnikatele jsou také zajišťovány zástavním právem k pojištěné nemovitosti, kdy je pojistné vinkulováno ve prospěch KB. Na rozdíl od hypotečního úvěru pro podnikatele se zajišťovaná nemovitost musí nacházet na území České republiky. Maximální výše poskytnutého úvěru je 85 % nebo 100 % z ceny zastavených nemovitostí¹⁰⁷.

Mezi standardní zajišťovací prostředky, které KB využívá u **podnikatelských úvěrů**, patří zejména ručení třetí osobou, zástavní právo k nemovitosti, k movité věci či k pohledávce a blankosměnka s avalem. U vyšších částek není problém použít zajišťovacích instrumentů několik, například u Profi úvěru vyššího než 2 000 000 Kč je možné použít blankosměnku a ostatní standardní zajišťovací prostředky¹⁰⁷. S KB je možné se na zajištění (a výši zajištění) dohodnout individuálně, zvláště pokud mají klienti u banky déle než půl roku účet, na který jim pravidelně chodí příjmy. Bonitním zákazníkům se banka snaží vyjít vstříc.

¹⁰⁷ KOMERČNÍ BANKA, a. s. KB [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.kb.cz/>

U **osobních úvěrů** je opět nutné doložit potvrzení o výši příjmů od zaměstnavatele nebo daňově přiznání za poslední zdaňovací období včetně dokladu o zaplacení daně. Pokud banka neshledá příjmy dostatečně vysoké, je nutné úvěr zajistit. Mezi akceptované zajišťovací instrumenty patří ručení, vklad u KB, stavební spoření u Modré pyramidy stavební spořitelny, výjimečně zastavení nemovitosti¹⁰⁸.

KB nabízí stavební spoření s názvem Modrá pyramida, které může být za výhodných podmínek také využito k získání úvěru. Při **úvěru ze stavebního** spoření může při stanovených podmínkách klient dosáhnout na 300 000 Kč bez nutnosti dokládat příjem a až na 500 000 Kč bez zajištění¹⁰⁹. Vyšší částky je nutné zajistit.

K srovnání maximální výše úvěru, kterou může zájemce o úvěr získat, jsem zvolila dva **neúčelové produkty** KB lišící se úrokovou sazbou a poplatky za služby spojené s úvěrem, a to Půjčku bez rizika – Osobní úvěr (dále jen „Osobní úvěr“) a Půjčku bez rizika – Perfektní půjčku (dále jen „Perfektní půjčka“). Oba tyto produkty je možné dozajistit instrumenty uvedenými výše, bonitní klienti s pozitivním výsledkem scoringu mohou získat Perfektní půjčku ve výši až 600 000 Kč a Osobní úvěr ve výši až 2 500 000 Kč bez zajištění. Přistoupením další osoby, vkladem u KB ani stavebním spořením u Modré pyramidy není u těchto produktů možné získat prostředky nad uvedenou hranici. Klienti musí prokázat schopnost vrátit půjčené peníze řádně a včas, noví klienti, se kterými banka nemá zkušenosti, obvykle bez zajištění nedosáhnou maximálních částek¹¹⁰.

Tab. 4.3 Minimální a maximální výše úvěru poskytovaná KB

Produkt	Bez zajištění	Se zajištěním
Perfektní půjčka	min. 30 000 Kč max. 600 000 Kč	min. 30 000 Kč max. 600 000 Kč
Osobní úvěr	min. 30 000 Kč max. 2 500 000 Kč	min. 30 000 Kč max. 2 500 000 Kč

Pozn.: Tabulka vytvořena na základě informací poskytnutých zákaznickým centrem KB a informací uveřejněných na www.kb.cz.

4.4 Srovnání

Z výše uvedeného je zřejmé, že bankovní instituce využívají obdobné zajišťovací prostředky, a to zejména ručení třetí osobou, blankosměnku, zastavení nemovitosti, depozitum, případně zastavení pohledávky či jiného práva. Všechny banky připouští individuální domluvu co do výše zajištění, to do volby zajišťovacího instrumentu.

¹⁰⁸ KOMERČNÍ BANKA, a. s. KB [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.kb.cz/>

¹⁰⁹ MODRÁ PYRAMIDA STAVEBNÍ SPOŘITELNA, a.s. Modrá pyramida [online]. © 2008 - 2012. Dostupné z: <http://www.modrapyramida.cz/>

¹¹⁰ informace poskytnuté přímo bankou, sekundární zdroj: KOMERČNÍ BANKA, a. s. KB [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.kb.cz/>

Vzhledem k charakteru úvěrů, u kterých by například zadržovací právo nemělo velké uplatnění a smluvní pokuta zase valný efekt, banky využívají dle mého názoru všechny pro ně vhodné prostředky zajištění. Otázkou je, zda není limit, od kterého požadují zajištění, nastaven příliš vysoko.

Tab. 4.4 Přehled maximální výše vybraných neúčelových úvěrů poskytovaných bez zajištění

Banka	Produkt	Bez zajištění	
		<i>Nový klient</i>	<i>Stávající klient</i>
Česká spořitelna	Půjčka	600 000 Kč	600 000 Kč*
	Hotovostní úvěr	600 000 Kč	600 000 Kč*
ČSOB	Půjčka na cokoliv	150 000 Kč	300 000 Kč
KB	Perfektní půjčka	600 000 Kč	600 000 Kč
	Osobní úvěr	2 500 000 Kč	2 500 000 Kč

* *Stávající klienti obvykle dosáhnou vyššího úvěru bez zajištění než klienti noví.*

Pozn.: Tabulka vytvořena na základě informací poskytnutých bankami.

Z uvedené tabulky vyplývá, že v poskytování **bezúčelových úvěrů** je nejopatrnější ČSOB, naopak KB je ochotná zapůjčit bez zajištění několikanásobnou sumu. Je to maximální možná hranice, kterou banka poskytne jen významným a dlouhodobým zákazníkům, u kterých analýza klienta prokáže vysokou pravděpodobnost, že bude úvěr řádně a včas splácen, není vyloučeno, že bude banka požadovat spoludlužníka.

Tab. 4.5 Přehled maximální výše úvěrů ze stavebního spoření poskytnutých bez zajištění a výše, od které je požadováno zřízení zástavního práva k nemovitosti

Stavební spoření	Bez zajištění	Zástavní právo k nemovitosti při úvěru nad
Buřinka (<i>Česká spořitelna</i>)	500 000 Kč	800 000 Kč
Liška (<i>ČSOB</i>)	500 000 Kč	900 000 Kč
Modrá pyramida (<i>KB</i>)	500 000 Kč	není pevně stanoveno

Pozn.: Tabulka vytvořena na základě informací poskytnutých bankami.

U účelového úvěru ze stavebního spoření se banky drží na stejné maximální výši úvěru poskytnutého bez zajištění – 500 000 Kč. Tato výše úvěru opět není garantovaná, aby klient nebyl nucen úvěr zajistit, musí prokázat příjmy, ze kterých bude schopen úvěr splácet. Pokud tyto příjmy zmenšené o výdaje banka neuzná za dostačující, klient u Buřinky a Modré pyramidy na maximální hranici úvěru bez zajištění nedosáhne a u částek nad 300 000 Kč musí využít nějaký bankou akceptovatelný zajišťovací institut. Zástavní právo k nemovitosti se vyžaduje u Buřinky vždy, když má být úvěr vyšší než 800 000 Kč, u Lišky u úvěrů nad

900 000 Kč a Modrá pyramida nemá částku pevně stanovenou, záleží na formě a výši jiného zajištění.

4.5 Vyhodnocení

U srovnávaného **účelového úvěru** je Českomoravská stavební spořitelna, člen skupiny ČSOB, odvážnější než stavební spořitelna České spořitelny a bez kvalitní záruky ve formě zřízení zástavního práva na nemovitost poskytne až 900 000 Kč, tedy o 100 000 Kč více. Vzhledem k nepřesnému, individuálně stanovovanému údaji u Modré pyramidy těžko ostatní banky srovnávat s KB, vzhledem k okolnostem lze ale předpokládat, že úvěr, který bude při využití jiných zajišťovacích prostředků ochotná stavební spořitelna KB poskytnout bez zástavního práva k nemovitosti, nebude výrazně nižší než u ostatních bank.

KB se od ostatních zmíněných bank liší také tím, že poskytuje hypoteční úvěry až do výše 100 % zajištěné nemovitosti, není tedy nutné na nákup nemovitosti použít úspory. Ve standardní nabídce u podnikatelských hypotečních úvěrů nabízí možnost umístění zajišťované nemovitosti mimo ČR.

Ze srovnávaných bank nabízí nejvyšší **neúčelové úvěry** bez nutnosti jejich zajištění KB, která je zároveň ochotná domluvit se na zajišťovacích instrumentech individuálně, což žadatelé o úvěr jistě ocení.

5 Závěr

Při poskytování úvěrů se banka vůči klientovi staví do pozice věřitele. Jako pro každého věřitele je i pro banku nesplacení závazků dlužníků nežádoucí, zvláště pokud se množství půjčených peněžních prostředků počítá v řádech desítek až stovek miliard, tak jako je tomu u našich největších bank. Pokud by se při výkonu své činnosti nechovaly obezřetně, mohly by ohrozit svou bonitu a následně existenci. K omezení rizika nesplacení úvěrů slouží zajišťovací instrumenty, které byly předmětem bakalářské práce.

První kapitola se věnuje obecně závazkovým vztahům, popisu a srovnání různých zajišťovacích prostředků, které může věřitel po dlužníkovi požadovat, aby byl ochoten vstoupit s ním do závazkového vztahu a půjčit mu peníze. Právě fáze před uzavřením smlouvy je pro věřitele výhodná, jsou v pozici, kdy si mohou určovat podmínky. Dlužník něco potřebuje a jeho vyjednávací možnosti jsou většinou omezené.

Kapitola následující specifikuje banku jako podnikatelský subjekt coby jednu stranu závazkového vztahu, pojednává o úvěrové smlouvě, jejích zásadách a samotném procesu získávání úvěrů. Je zmíněno i základní členění úvěrů a závěr kapitoly se krátce vrací k zajišťování úvěrů, tentokrát konkrétně v bankovníctví.

Poslední kapitola má charakter praktického zjišťování a srovnávání bankami používaných zajišťovacích prostředků. U vybraných produktů jsou srovnány výše úvěrů, které jsou zvolené banky ochotné poskytnout bez zajištění. Banky často nemají pevně stanovené hranice výše úvěrů poskytovaných bez zajištění, záleží na zkušenostech s klientem, jeho bonitě, účelu úvěru a dalších faktorech. U fyzických osob se bere zřetel i na věk a dosažené vzdělání. Rizikovost úvěru se posuzuje provedením úvěrové analýzy. Rizikovější úvěry jsou poskytovány za vyšší úrokové sazby, porovnávání úrokových sazeb ovšem nebylo cílem bakalářské práce.

Rozdíly mezi zajišťovacími prostředky, které jsou banky ochotny akceptovat, nejsou téměř žádné. V konkurenčním prostředí úvěrového trhu banky od klientů přijímají zajištění na základě individuální domluvy, největší zájem mají o prostředky, které časem neztrácí na ceně, u kterých nehrozí, že zaniknou (například smrt ručitele), které se dají co nejsnáze soudně vymáhat. Přímá úměra je zřejmá – čím vyšší pravděpodobnost splacení úvěru, tím vyšší ochota peněžní prostředky zapůjčit.

Vzhledem ke zmíněné individualitě byl problém se zjišťováním konkrétních informací, banky na dotazy často odpovídaly vyhýbavě, buď se odkazovaly na bankovní tajemství a nebo osobní přístup ke klientům, který není možné vyjádřit tabulkou čísel.

Řádné zajištění úvěrů bude hrát důležitou roli i v budoucnu, zvláště pokud se aktuální ekonomická situace ČR nezmění.

Seznam použité literatury

Knihy

- FALDYNA, F., J. HUŠEK a T. POHL. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2. rozš. vyd. Praha: Aspi, 2007. 223 s. ISBN 978-80-7357-154-2.
- GIESE, E., P. DUŠEK, J. PAYNE-KOUBOVÁ a L. DIETSCHOVÁ. *Zajištění závazků v České republice*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. 377 s. ISBN 80-7179-658-1.
- KERNBACHOVÁ, Marcela a Pavel SEVERIN. *Obchodně závazkové vztahy*. Ostrava: VŠB-TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA, 2003. 97 s. ISBN 80-248-0393-3.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7400-182-6.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 647 s. ISBN 80-7179-549-6.
- LOCHMANOVÁ, Ludmila. *Základy obchodního práva*. 2. rozš. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2011. 309 s. ISBN 978-80-7418-114-6.
- PADRNOS, Jaroslav. *Základy obchodního práva obligačního*. Ostrava: Key Publishing, 2006, 73 s. ISBN 80-239-8014-9.
- PAVELKA, F., D. BARDOVÁ a R. OPLTOVÁ. *Úvěrové obchody*. 2. vyd. Praha: Bankovní institut vysoká škola, 2008. 279 s. ISBN 978-80-7265-140-5.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo. Obligační právo – komparativní rozbor*. 4. díl. Praha: Aspi, 2009. 396 s. ISBN 978-80-7357-428-4.
- PLÍVA, S., Š. ELEK, P. LIŠKA a K. MAREK. *Bankovní obchody*. Praha: Aspi, 2009. 220 s. ISBN 978-80-7357-433-8.
- SEKERKA, Bohuslav. *Bankovnictví II*. 3. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. 79 s. ISBN 978-80-7395-319-5.
- ŠENKÝŘOVÁ, Bohuslava a kolektiv. *Bankovnictví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2010. 256 s. ISBN 978-80-7408-029-6.

Právní předpisy

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
- Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech
- Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění

Elektronické zdroje

EPRAVO.CZ, a.s. EPRAVO.CZ [online]. © 1999-2012. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/>

HAVIT, s.r.o. Business.center.cz [online]. © 1998 - 2012. Dostupné z: <http://business.center.cz/>

NEJVYŠŠÍ SOUD. Nejvyšší soud České republiky [online]. © 2010. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz/>

CZECHTRADE. BusinessInfo.cz [online]. © 1997-2011. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/>

Zástavní smlouvy a Rejstřík zástav. In: Notářská komora České republiky [online]. Dostupné z: <http://www.nkcr.cz/index.php?page=zastavnismlouvy>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. Justice.cz [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/>

ČESKÁ SPOŘITELNA, a. s. Česká spořitelna [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.csas.cz/>

STAVEBNÍ SPOŘITELNA ČESKÉ SPOŘITELNY, a. s. Stavební spořitelna [online]. © 2011. Dostupné z: <http://www.burinka.cz/>

ČESKOSLOVENSKÁ OBCHODNÍ BANKA, a. s. ČSOB [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.csob.cz/>

ČESKOMORAVSKÁ STAVEBNÍ SPOŘITELNA, a. s. Českomoravská stavební spořitelna [online]. © 2011. Dostupné z: <http://www.cmss.cz/>

KOMERČNÍ BANKA, a. s. KB [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.kb.cz/>

MODRÁ PYRAMIDA STAVEBNÍ SPOŘITELNA, a.s. Modrá pyramida [online]. © 2008 - 2012. Dostupné z: <http://www.modrapyramida.cz/>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. ČNB [online]. © 2003 – 2012. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ [online]. © 2012. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

Seznam zkratek

aj.	a jiné
apod.	a podobně
a. s.	akciová společnost
ČR	Česká republika
ČSOB	Československá obchodní banka
Kč	korun českých
KB	Komerční banka
mil.	milionů
např.	například
Sb.	sbírky
tj.	to je
tzv.	tak zvaný

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. 5. 2012

Jana Bačová

.....
jméno a příjmení studenta